

HRVATSKI ZMAJ

GLASILO DRUŠTVA BRAĆE HRV. ZMAJA

BROJ 1—3.

GOD. 1925.

Izlazi četiri puta na godinu. Godišnja cijena: za članove
D 50.—, nečlanove D 60.—. Pojedini broj D 5.—.

HRVATSKI ZMAJ

GLASILO DRUŠTVA BRATJE HRV. ZMAJA

GOD. 1923. Broj 1-3

Uredništvo: Dr. Stjepan Babić, Zagreb, Kraljevičeva ulica 10.
Tiskara: Društvo Hrvatski Zmaj, Zagreb, Kraljevičeva ulica 10.

HRVATSKI ZMAJ

GLASILO DRUŠTVA BRAĆE HRVATSKOGA ZMAJA

Odgovorni urednik E. Laszowski. — Dopisi se šalju uredniku, Zagreb, kr. drž. arkiv.

Izlazi mjesečno. Godišnja cijena: za članove 50 Din., za nečlanove 60 Din. — Pojedini broj 5 Din.

Izdaju Braća hrv. Zmaja u Zagrebu.

Br. 1.—3.

Redakcija zaključena IV. 10.

1925.

Pro aris et focis deo propitio!

Braćo Zmajevi!

Smatramo upravo nužnim da opet oživimo naše glasilo, koje smo godinom 1918. prestali izdavati, a od kojega su izišla dva tečaja (1917. i 1918.). To je i želja Vas braće Zmajeva. Između administrative društva našega i Vas, braćo, mora da bude stalni kontakt, a taj može biti samo putem našega glasila. Nije dovoljno za to, da braća čuju izvještaje o radu društva samo na glavnoj skupštini, već moraju biti i tijekom poslovne godine upućeni u sve radove društva, a to evo mogu biti samo putem glasila.

U našem glasilu donosit ćemo sve, što se odnosi na društveni rad i ostalo, što se događa u društvu. Veselit će nas, ako se i pojedina braća oglase u našem glasilu člancima, koji bi bili od koristi po naše društvo i naš rad. Dašto u opsegu primjerenom.

Prema zaključku odbora B. H. Z. od 18. II. o. g. otpočeli smo ovim brojem, te ga dostavljamo svoj braći Zmajevima sa zamolbom, da ga pridrže i omogućće izlaženje našega glasila.

Cijena je glasilu našem, koje će izlaziti svakoga mjeseca na jednom arku, za članove B. H. Z. na godinu 50 Dinara. Preplate i prinosi za zakladu našega glasila primaju se sa zahvalom. Novac i dopisi šalju se na naslov: „Braća Hrv. Zmaja“, Zagreb, Mažuranićev trg (E. Laszowski).

Uredništvo,

Izvadak iz našega društ. poslovnika: „Ordo draconicus“.

Da se zbog nepoznavanja našega društvenoga poslovnika ne bi dogodile kakove nepoželjne stvari izmedju naše braće, priopćujemo najvažnije točke našega poslovnika, sa željom, da ih braća Zmajevi dobro prouče i da se ih drže, tim više, jer je naše društvo eminentno kulturno društvo i ne smije stajati pod uplivom nikoje političke stranke.

§ 10.

Dužnosti braće.

Političko osvjedočenje i vjerski osjećaj braće ne smije se vrijedjati.

Raspravljanje o politici i vjeri isključeno je na svim sijelima meštarskim, glavnih skupština i sekcija, te svagdje, gdje Braća hrv. Zmaja istupaju u javnosti kao društvo.

Pošto su to tako osjetljive stvari, koje mogu poremetiti ciljeve društva i bratski odnošaj, ima se protiv prekršitelja ove ustanove u smislu pravila najstrože postupati.

Svaki redoviti brat dužan je u smislu § 23. o. p. za vrijeme članstva, kao i nakon istupa ili isključenja iz društva čuvati kao tajnu zaključke meštarskoga zbora i javnosti još nepoznate dogovore te takove stvari, koje bi mogle biti na štetu društvenih interesa. Ta se ustanova odnosi naročito na ono djelovanje društva, koje nije po meštarskom zboru u javnim glasilima priopćeno.*)

§ 11.

Svaki redoviti brat, utemeljitelj i prinosnik, dužan je, da i izvan društva poradi oko polučjenja društvenih ciljeva. Nastojati, da se sklad izmedju društva te oblasti, društava, korporacija, javnih glasila itd. ne poremeti. Ljubav prema domovini i društvu ima mu vazda lebditi pred očima.

§ 12.

Brat protiv brata ne smije putem javnosti ili štampe ništa iznijeti, što bi moglo vrijedjati poštenje, a da nije prije razlog iznesao pred meštarski zbor, koji je dužan svaki takav spor prema mogućnosti diskretnim, taktičnim i mirnim načinom poravnati, i uložiti sve sile, da spor ne dodje na javnost.

*) To se odnosi na stvari *isključivo personalne i interne naravi* u samom društvu.

O stvari samoj, kao i načinu izravnjanja spora, valja da meštarski zbor ne iznese ništa ni pred ostalu braću ni izvan društva.

Ocjenjuje li brat brata bilo s kojeg gledišta javno ili putem štampe, ima to činiti dostojnim taktom. Isto vrijedi i u privatnim razgovorima.

§ 13.

Zateče li brat brata, da je počinio kakovo po društvo ili bratski odnošaj nedostojno djelo, koje još nije došlo u javnost dužan ga je smjesta pozvati, da pogrješku ispravi i tako sebi, društvu i bratstvu pruži dostojnu zadovoljštinu.

Svaki ovakav slučaj imade ostati tajnom i ne smije se iznijeti medju ostalu braću ni pred meštarski zbor. Jedino, ako krivac ne zadovolji pozivu brata, može se neizravnana pogrješka iznijeti pred meštarski zbor.

§ 14.

Opazi li koji brat kakvu razmiricu izmedju braće, nastalu izmedju njih iz društvenih ili osobnih odnošaja, a nije još došla pred obranički sud, dužan je dostojno i diskretnim načinom nastojati braću izmiriti. Ako je razmirica potekla iz društvenih odnošaja, ima uspjeh priopćiti meštarskom zboru. Inače ima o stvari i o uspjehu šutjeti.

§ 15.

Pružali se bratu prilika, da može i izvan društva spriječiti kakav spor, sablazan, nedostojnost ili slično, što je na štetu, sramotu i povredu rodoljublja i kulturnog napretka naše hrvatske domovine, ima to svakim dopuštenim i dostojnim načinom učiniti.

§ 16.

Brat brata mra u njegovim pregnućima i nastojanjima, koliko može, svojski podupirati.

Pogledom na kulturni rad, ima da medju braćom vlada solidarnost.

§ 17.

Svaki brat dužan je bezuvjetno po meštarskom zboru povjerenu mu zadaću, u skladu sa zakonom i moralom savjesno i točno obavljati, te uspjeh priopćiti.

§ 18.

Umre li koji redoviti ili začasni brat, ima se njegov životopis u kojem javnom glasilu objelodaniti, a na narednom bratskom sastanku držati komemoracija.

Za člana meštarskoga zbora i začasnoga brata ima se izdati osmrtnica.

Po mogućnosti imaju braća korpotivno prisustvovati pogrebu preminuloga brata.

Braća imaju nastojati, da uspomena pokojnoga brata ostane neokaljana, a dužnost im je po mogućnosti zborom i tvorom pomagati njegovu obitelj.

Meštar kapelan služi zadušnicu besplatno.

Svaka promjena stana ili prebivališta ima se najaviti meštru protonotaru.

Zmajaska himna.

Naš vrli pjesnik i brat zmaj Klokočki (dr. Velimir Deželić) već je prve godine opstanka našega društva ispjevao našu Zmajsku himnu, a brat zmaj Riječanin (Ivan Muhvić) istoj napisao kajde.

Poslije su napisali skladbu za našu himnu pok. naš brat Zmaj Trsatski (Ivan pl. Zajc), a u novije vrijeme brat Zmaj Ratkajski (Gjuro Prejac). Nastojat ćemo, da obe priopćimo.

Da naša draga braća upoznadu tekst naše himne, a da ga uzmognu bar naučiti, to ovdje priopćujemo istu, kao i kajde po skladbi br. Zm. Riječanina.

Zmajevka.

Spjevao: dr. Velimir Deželić zmaj Klokočki
28. XI. 1905.

Uglazbio: Ivan Muhvić zmaj Riječki.

Mi smo zmaji, ljuti zmaji
Kad nam prijeti dušman klet,
U čast Bogu i domaji
Spremni živjet, spremni mrjet.

Mi smo četa ljutih zmaja
Na braniku vična stat,
Al nam srca ljubav spaja:
Syaki zmaj je zmaju brat.

Bože silni, brani, štiti
Srdaca nam savez taj;
Daj nam vjernom braćom biti;
Hrvatski da žive zmaj!

Tisućgodišnjica hrvatskog kraljevstva i Braća hrvatskog Zmaja.

Ravno prije devetnaest godina zamislila su Braća hrvatskog Zmaja, da hrvatski narod dostojnim načinom proslavi tisućgodišnjicu krunisanja prvoga hrvatskog kralja Tomislava. Već onda iznešen je po bratu zm. Brloškom, vel. meštru Emiliju Laszowskome i njegovom zamjeniku zm. Klokočkom, dru. Velimiru Deželiću st. prijedlog, da se o 1000-god. hrvat. kraljevstva priredi velika hrvat. historijska izložba iz svih hrvatskih krajeva, a uz nju etnografska, gospodarska i obrtna, u kojoj bi se ogledala produktivna snaga hrvatskoga naroda. Uz te izložbe imale bi se od proljeća do jeseni redati kojekakve proslave, svečanosti, sletovi, pjevačke i ine utakmice, te svečane proslave u hrvatskom zemaljskom kazalištu. Vrhunac toga imala je biti historijska povorka u historijskim kostimima i najvažnijim slikama iz hrvatske prošlosti.

O toj zmajskoj ideji doniješe simpatične vijesti i neke naše novine, kao „Hrvatska“ pak mitrovački „Hrvatski Branik“, koji je predložio i slavlje na Duvanjskom polju. Ovaj prijedlog doniješe i same „Narodne Novine“ To je bila prva vijest u javnosti poznata, da se ideja proslave tisućgodišnjice prenese djelomice i na Duvanjsko polje.

Ovaj prijedlog rado su prihvatila Braća hrvatskog Zmaja, koja su simpatično pozdravila zamisao duvanjskog župnika O. Mije Čuića, da se na Duvnu sagradi dostojni hram Božji na spomen ovog rijetkog jubileja hrvatskog naroda. Pokroviteljstvo za gradnju te crkve primio je na sebe preuzvišeni g. zagrebački nadbiskup i metropolita katoličke crkve u Hrvatskoj, dr. Ante Bauer. Ovaj je zaključak Braće hrvatskog Zmaja dosele jedini realiziran, jerbo se ta spomen crkva, za koju je nacрте izradio arhitekt Zmaj Vinagorski, prof. Stjepan Podhorski, zaista i gradi. Uz patriotsku požrtvovnost hrvatskoga naroda biti će jamačno godine 1926. i dovršena.

Početak 1000 godišnjeg slavlja započeo je zapravo na 8. srpnja 1924. na Duvanjskom polju, kada je u prisuću tisuća hrvatskog naroda iz Bosne, Hercegovine i Dalmacije svečanim načinom položen temeljni kamen za duvanjsku baziliku. Toj svečanosti prisustvovalo je izaslanstvo „Braće hrvatskog Zmaja“,

koja su položila temeljni kamen svoje družbe, općine sl. i kr. glavnog grada Zagreba i turopoljske plemenite općine.

Nesredjene političke prilike u nas, zaustavile su idealni rad Braće hrvatskog Zmaja u pogledu hrvatskog milenija. Malo tko znade, koliko je Zmajaska družba imala neprilika i koliko joj se podmitalo zapreka i bacalo klipova glede same duvanjske bazi-like. Kada bude za to zgodno vrijeme, izaći će i to na vidjelo. Samo čvrstoj nakani i energičnoj nepopustljivosti Zmajskog odbora ima se zahvaliti, da je u pogledu duvanjske stvari i tako daleko dotjerano.

S mnogih se strana danas prigovara, čemu 1000-godišnja proslava krunisanja prvog hrvatskog kralja! Zar se mi Hrvati imademo toga stiditi? Pokažite nam još koje kraljevstvo u Evropi, koje bi se moglo pohvaliti svojom tisućgodišnjom prošlošću? Zar nije to za hrvatski narod jedan veliki i rijetki momenat, na koji može s ponosom uprijeti prstom i reći: „Tu sam već 13 vijekova, a punih 10 vijeka već sam staro, slavno kraljevstvo!...“ Kraj svih onih teških patnja, nevolja i krvavih borbi s daleko većim i jačim narodima, mi smo neokaljanu i slavnu uzdržali svoju samostalnost. A gdje su danas oni, koji su nas htjeli satrti i pregaziti? Nema ih, a mi smo ipak još tu!...

Pa zato griješe oni hrvatski krugovi, koji su na sve moguće načine protiv te proslave. Naprotiv naša je syeta dužnost, da svoju veliku tisućgodišnjicu proslavimo danas onako, kako možemo. Ako ne možemo velikim sjajem a mi ju proslavimo čedno i skromno, ali preko ne smije se prijeći mukom. Pa i ako smo stupili u samu jubilejsku godinu, nije još uvijek prekasno, još se daje nešto poduzeti i izvesti. Braća hrvatskog Zmaja bit će prva, koja će se i u tom skromnom slavlju prihvatiti časne zadaće, da kao čuvari narodnih svetinja i svjetle hrvatske prošlosti podupru svakoga, koji ima srca, ljubavi i volje za to.

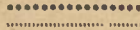
Imademo na tisuće naših kršnih i junačkih Sokolova i Sokolica, imademo na stotine naših miloglasnih pjevača, pa evo, podajmo si bratske hrvatske ruke i pregnimo, da do jeseni proslavimo taj naš veliki milenij. Pjesma neka nam obnovi dan duvanjskog slavlja, a povorke hrabrih i neustrašivih hrvatskih Sokolova i Sokolica neka nam prikažu u prijestolnom gradu svih Hrvata historičku povorku i najvažnije momente iz hrvatske prošlosti, a naposeb krunisanje velikoga i junačkog Tomislava.

A kada već radi kratkoće vremena ne možemo stranom svijetu prikazati u jednoj velebnoj izložbi histočku i etnografsku izložbu, a mijskupimo na rečeni dan naše požrtvovne hrv. seljake i seljakinje iz svih hrvatskih krajeva i u jednoj povorci prikažimo strancima, koliko bogatstvo i koliki smisao za ljepotu i umjetnost živi u duši hrvatskog naroda. Ako u ovim teškim prilikama i to izvedemo, učinili smo ono što smo mogli!

Braća hrvatskog Zmaja u ovoj jubilarnoj godini podignuti će i otkriti u Zagrebu i u provinciji više spomenploča s reljefima zaslužnim Hrvatima, da im o tisućgodišnjici svoga kraljevstva osvježi spomen na njihova slavna i junačka djela.

Dobri Bog dao, da ovaj naš Zmajski apel nadje odziva kod svih onih hrvatskih sinova, koji imaju iskrene ljubavi i jake volje, da se makar skromno ali dostojno i s ljubavlju u srcu proslavi Tomislava, prvovjenčanje kralja svih Hrvata!

Z. Svetohelenski.

Na Duvanjsko polje!

Putne uspomene.

Izvadak iz predavanja u B. H. Z. brata Zmaja Svetohelenskoga.

I.

Na 4. srpnja 1924. zaputilo se na Duvanjsko polje ođaslanstvo „Braće hrvatskog Zmaja“, u kojem su bili arhitekt prof. Stjepan Podhorski, osnivač duvanjske bazilike, Zvonimir Štauduar, Dragutin Mlinarić i Milutin Mayer, ovaj posljednji kao opunomoćeni zamjenik brata velikoga meštra E. pl. Laszowskoga i župana turopoljske plemićke općine, da ondje polože temeljno kamenje „B. H. Z.“, turopoljske plemićke općine i slob. i kr. glavnog grada Zagreba, za baziliku, koja se gradi na Duvanjskom polju u spomen tisućgodišnjice krunisanja prvog hrvatskog kralja Tomislava. — Spomenuta braća putovala su automobilom, koga je besplatno ustupio brat Štauduar. Drugim automobilom, koji se zaputio na Duvno dva dana kasnije, putovala su braća S. Strzalkovski, J. Broz, S. Baugut i I. Jakovina.

Putovalo se od Zagreba preko Karlovca i Slunja na naša divna i čarobna Plitvička jezera, koja možemo punim pravom nazvati „biserima i draguljima Hrvatske“. Ovdje je bio kraći

odmor, nakon koga prosljedismo put preko Ličkog Petrovog sela i Zavalja u Bosnu.

Sa brežuljka u Zavalju prekrasan je pogled na stari Bihać i njegovu romantičnu okolicu. Kako je bio divan srpanjski dan, ta je panorama najbliže bihaćke okolice ostavila u našoj duši upravo neizbrisivu sliku. Zelena Una, ta naša rijeka, koja je kroz nekoliko stoljeća bila svjedokom onih žalosnih i krvavih borbi između krsta časnoga i borbenog polumjeseca, a na žalost jednokrvne braće katoličke i muslimanske vjere, podaje osobiti čar ovoj divnoj dolini. Bogu hvala, da su ti krvavi dani prošli u davnu zaborav i da se danas Hrvati jedne i druge vjere bratime i rukom o rukom rade za čast svijetlog hrvatskog imena i naše zajedničke majke, naše ispaćene Hrvatske!

Narod je u bihaćkoj okolini svjež i vedar. Osobito su lijepi muslimanski tipovi, naročito starci, koji svojim sijedim bradama i kršnim stasom osobito imponiraju. Takvih krasnih tipova naći ćete ovjekovječenih u vrlo uspelim slikama darovitih slikara Kube i Arndta.

Sam grad Bihać ugodno se svakoga dojmima koli svojim položajem toli i svojom vanjštinom. Uredan je i čist. Javne zgrade su mu lijepe, naročito medresa, te džamija „Fetija“, nekoć kršćanska crkva.

U historijskom pogledu Bihać je vrlo znamenit, jer su zemlje oko njega nekoć pripadale knezovima Blagajskim i Gušićima. U Bihać dolazili su hrvatski velmože i zemaljski suci, da u važnijim raspravama odlučuju. Tako je g 1266. u Bihaću dosudio psetski župan Dionizije glasovitom samostanu u Topuskom neke posjede, što su ih Poljanski žitelji nepravedno uživali. U Bihaću bio je i kralj Ljudevit I., kad je vojevao na Mlečane i njihove saveznike neke hrvatske velikaše. Tu mu je i junačka knjeginja Vladislava Nelipić predala ključeve svojih tvrdih gradova, naročito Knina. Osvajao ga je i moćni velmoža Hrvoje Vukčić-Hrvatinić. Gospodari bili su mu Frankapani te neko vrijeme i Ivan Korvin, koji ga je dobio po svojoj ženi Beatrici Frankapani. Kasnije pade u turske ruke i ostade u njihovoj vlasti do godine 1878. Za vrijeme okupacije bili su se ondje krvavi bojevi. Bihaćki krajiški lavovi pod vodstvom Hadži Hasan Salkićem i Hadži Ibrahim Medinelijom zadali su mnogo jada austrijskoj vojsci.

Iz Bihaća krenusmo u Kulen Vakuf, da ondje posjetimo našeg nekog znanca. Put u Kulen Vakuf vrlo je mučan s autom i ne preporuča se nikome, da njime onamo polazi. Cesta nikakova, vrlo strma i pogibeljna. Pravo je čudo, da smo srećno onamo stigli. Samo je mjesto romantično. Žiteljstvo eminentno muslimansko, čestito i prijazno. Imaju krasnu školu i džamiju na kat, ispod koje je prolaz, kao ispod kakove utvrde. Ovdje nas je iznenadio susret s našim bratom i narodnim zastupnikom Huseinom Alićem „Zmajem od Turske Hrvatske“. Nad samim mjestom sa sjeverne strane diže se nad Unom selo Avala. Nekoć tvrđava, pod kojom su Austrijanci g. 1737. ljuto poraženi. Nasuprot Avali je opet stara utvrda Ostrovica. Ispod nje u blizini izvire riječica Ostrovica, duga tek oko pol kilometra. Narod veli, da u oči velikih svjetskih događaja presuši. Tako je presušila u oči svjetskog rata 1914.

Drugo jutro krenuli smo prema Jajcu. Zaustavismo se na čas u Bosanskom Petrovcu, gdje je nekoć bilo sijelo stare hrvatske župe pssetske. U okolišu oko Petrovca vidjeli smo lijepih muslimanskih kuća. Bit će da su svojina koga uglednog bega. Odavle pa do Brajske je okoliš pust i monoton. Tek gdje gdje po koja kućica. Ali od Brajske do Ključa uživa čovjek u divnim šumama, koje bi bilo kadro opisati samo vješto pero našeg pokojnog noveliste Josipa Kozarca, koji je tako lijepo opisivao slavonske šume i njihove čari.

U Ključu, tom izdajničkom gradu, gdje je uhvaćen posljednji i nesrećni bosanski kralj Stjepan Tomašević, razgledali smo si sajam i promatrali tipove. Pravoslavni su žitelji prljavi, bilo muško ili žensko, te čine neugodan dojam na stranca. Naposeb žene su zanemarene i ružne, dok su one u okolici Varcar Vakufa lijepe i čiste. Nasmijali smo se od srca raznim scenama na malti, gdje se nitničar morao natezati s ljudima, da plate maltarinu. Bilo je i takvih, koji su otišli na sajam u grad, ne obazirući se ni najmanje na maltareve prosvjede i opomene. Kad ga upitamo: „Zar to češće biva tako kod vas?“, on nam sasvim flegmatično odvrati: „Pa često biva tako!“

Projuriv pokraj Varcar Vakufa i kroz Jezero (Gjölhisar) stigismo oko pola dvanaest do podne u Jajce. Vrućina bila nesnosna, 42° C. Gotovo da poludiš! U hladu vrtića glavnog jajačkog hotela uz ledeno piće, izvrsnu mostarsku ružicu i tečne pastrve proveli smo do 5 sati poslije podne. Divni su slapovi

Plive, koja se ruši u Vrbas. Jajački grad, nekoć domena vojvode Hrvoje Vukčića i prijestolnica kralja Stjepana Tomaševića, koji je ondje i okrunjen početkom studenoga 1461., pun je uspomena stare bosanske prošlosti. Pod njim izgubi glavu i zadnji bosanski kralj Stjepan Tomašević 1463. Njegovi ostanci, nađeni g. 1888. u t. zv. „Kraljevom grobu“, na brijegu iza predgrada Kozluka, počivaju sada u franjevačkoj crkvi u staklenom lijesu.

Jajačka je okolica vanredno lijepa i slikovita i čovjek ne može da je se dosta nagleda.

Oko 5 sati poslije podne krenusmo uz zeleni Vrbas prema Skopaljskom polju, koje je plodno. Tu se nekoć sterala stara hrvatska župa. Već oko g. 968. otimaše se o nju bosanski ban s hrvatskim kraljem Krešimirom. Od Bugojna dalje putovali smo prekrasnom stoljetnom šumom, uspinjući se u visinu od nekih 1700 metara. Cesta, puna serpentina, pravo je remek djelo tehnike. A kad se uspneš na visinu planine, tada staneš i zanijemiš od čuda i ljepote. Duboko dolje proteglo se lijepo Kupreško polje, s malenim selima i zaseocima. Tko sa planine Plazenice promatra ovaj božanstveni vidik, mora i nehotice kliknuti: „Zaista je domovina Hrvata lijepa i divna!“

Na Duvanjsko polje stigli smo oko 9 sati u večer. Doček veličanstven, upravo kraljevski. Banderij od nekih 105 konjanika i nekih 30 kola i kočija. Stotine naroda pod neprojenim hrvatskim barjacima, a po okolnim planinama narodni krijesovi. Hrvatski narod bilo katoličke bilo muslimanske vjere oduševljeno nas je pozdravljao, dok je hrvatsko pjevačko društvo „Tomislav“ pjevalo Šenojnu „Pozdrav Zagreb gradu“. Prizor, koji se ne može nikada zaboraviti u životu. A kada smo došli pred „Hrvatski dom“, koji je sagrađen požrtvovnim prinosima katoličkih i muslimanskih Hrvata, uručiče nam hrvatske djevojčice krasne kite cvijeća uz riječi: „Primate ovo cvijeće za spomen Ubrano je s poljana, na kojima prije tisuć ljeta hrvatski narod okruni svoğa velikog sina i junaka svojim prvim kraljem. Ponesite ga u naš hrvatski Zagreb i recite mu, da ovdje žive Hrvati, koji jednako osjećaju kao i vi gore! . . .“

Na Duvanjskom polju proveli smo puna tri dana, razgledajući njegovu lijepu okolicu i stare povjesne uspomena, o kojima ću potanje progovoriti u budućim brojevima ovoga lista.

8. srpnja bijaše svečana posveta temeljnog kamenja za duvanjsku baziliku, koju je osnovao u stilu starih hrvatskih

bazilika naš brat, crkveni arhitekt profesor Stjepan Podhorski. Posvetu je obavio stari simpatični mostarski biskup g. o. Alojzije Mišić uz pomoć banjalučkog biskupa g. o. Jozе Garića i nebrojenog svećenstva iz Bosne, Hercegovine i Dalmacije.

Istog dana poslije podne krenusmo za Livno, gdje smo prenoćili. Ovo je jedan od najčišćih bosanskih gradova. Vrlo lijep i simpatičan. Položaj mu je amfiteatralan i zapanjuje svakoga, pogotovo tko ga prvi puta ugleda. Tu je znamenit kućni obrt, naročito filigranske radnje u srebru i zlatu. Majstor je u tome Ante Tadić, u koga smo i mi kupili nekoliko manjih predmeta za spomen na naš prvi boravak u Livnu. Upale nam u oči dvije muslimanske gospojice u francuskoj nošnji. Jedina je šteta, što lice sakrivaju crnom koprenom, premda nam rekoše, da u Livnu ima neka muslimanska gospođa, koja se posvema „evropejizirala“ i otkrila svoje lice. Što bi rekli stari Muslimani, da ustanu iz grobova i da vide tu novotariju u u islamu? Prolazeći pokraj groblja ugledali smo upravo sjajne nadgrobne spomenike i sarkofage. Začudila nas ta ljepota na muslimanskom groblju. Ornamentika nije samo orijentalna, već i staro hrvatska. Ima u njoj mnogo motiva, kakvih ćete naći u kninskom muzeju hrvatskih starina. Dokaz one naše stare hrvatske kulture, koja je zajednička i Muslimanima i katolicima Hrvatima.

Slikovitost Livna povećava onih jedanaest džamija s vitkim minaretima, s kojih se čarobno razliježe glas mujezinov. Po gotovo kada zove pravovjerne Muslimane na akšam... Zapad sunca u Livnu ne ćemo nikada zaboraviti, jer je b'o divan i neopisiv, a po gotovo kada su zadnji sunčani traci cjelivali vite minarete i visoku Firdusovu kulu, dok je bogato i plodno livanjsko polje počelo tonuti u prvi večernji suton.

Za večerom u Tadićevom hotelu posjetili nas neki odličniji Hrvati, s kojima smo se prije podne upoznali na duvanjskoj svečanosti. Htjeli su da ostanemo bar jedan dan u Livnu, da se porazgovorimo o našim kulturnim stvarima. Na žalost morali smo otkloniti njihov ljubazni poziv, jer smo već drugog jutra preko Dinare imali krenuti u Split.

II.

Još je posvuda vladala noćna tama, a nebo bilo osuto milijunima blistavih zvijezda, kada smo ostavili spavajuće Livno

i zaputili se spram Dalmacije. U noćnoj tami poput silne grdosije isticale se pred nama tamne konture silne Dinare, koju nam je bilo prevaliti, ako smo htjeli doći do Splita.

Današnja cesta preko Dinare je djelo moderne tehnike, te nije ni iz daleka tako opasna ni strma kao stara rimska cesta, koja se skoro kroz dvije tisuće godina sve do danas dobro sačuvala. Pošto je nešto kraća nego moderna, to mnogi domaći žitelji još i danas radije putuju njome, nego onom novom.

Dinara nije baš posvuda gola i krševita. Ima mjesta, koja su dosta lijepo i uspješno pošumljena. Neizbrisiv i nezaboravan ostati će nam u duši prizor izlaska sunca, ko ga smo promatrali sa Dinare. Kud baciš oko, svuda silna planina bez kraja i konca, a među njih uvalile se pitome doline, kojima protječu rijeke i riječice, koje poput srebrenih trakova spajaju podnožja jedne planine s drugom.

Po gdje gdje po dinarskoj visoravni ugledali smo nekoliko osamljenih kuća iz kamena, a nad svakom povrh ulaznih vrata napis, da je krčma. U njima odmaraju se putnici i kirijaši, koji voze robu iz Bosne u Dalmaciju i obratno. Razumije se, da ćete na svakim vratima vidjeti obješenu janječju kožu u znak, da možete ovdje dobiti uvijek janjetine.

Prijatelj Zmaj Popovtarenski i ja nijesmo je više mogli ni gledati, tako nam je kroz ono nekoliko dana dogrdila. Pomislite nekih tjedan dana od zore do mraka ništa drugo nijeste dobili van janjetinu i opet janjetinu. Naši želuci nisu na takav „užitak“ naučni, pa smo bili presretni, kad smo u Splitu dobili teleću pečenku.

Silazeći serpentinom niz Dinaru ugledasmo dolje u ravnici mutnu Cetinu, uz koju se s desna i s lijeva pružila plodna polja, zasađena s krasnim duhanom. Cetina, nekoć stari Tilurus, nastaje dva kilometra trgovištu Vrliki na sjeveru a na podnožju vrhunca Dinare, te uvire kod Omiša u more. Protječe osobito romantično i plodno Sinjsko polje.

Bilo je oko pet i pol sati ujutro, kada smo stigli u varošicu Sinj, najznamenitije mjesto u dalmatinskoj Zagori. Prva, na koju smo se namjerali, bila je neka žena, koja je na studentu grabila vodu. Kako nismo znali točno cestu za Split, zapitismo nju. Ne dobismo odgovora. Gledala nas zaprepašteno i otkrenula glavu na stranu. Odosmo dalje. Namjerismo se na

drugu, koja je pred sobom tjerala magarca, natovarenog s košarama povrća. Isti slučaj, kao i s prvom. Bila nam čudna ova ženska nesusretljivost u Sinju. Tek u Splitu smo ju razumjeli, gdje nam prijatelj reče, da je u Sinju sramota, ako njihova žena odgovara stranom nepoznatom muškarcu. Zaista lijepa krijepost za sinjske žene i njihov moral, samo jesu li tako šutljive i spram svojih muževa u domu, drugo je pitanje. Možda bi njihovi muževi u mnogom navrata i sami htjeli, da budu i spram njih tako čedne, kao što su spram stranaca!

Sinj je jedan od najsimpatičnijih gradića u gornjoj Dalmaciji. Čist i uredan kao kakva kutija. Kuće mu proviruju između lijepih vrtova, koji su plodni i bogati rastlinstvom. Narod je krepak, zdrav i kršan kao i njihova Dinara. Narodna je nošnja osobito slikovita.

Sinjsko polje spominje se u staro doba uvijek kao „Cetinjska župa“, dok samom gradu Sinju nalazimo prvi put spomena g. 1402. Za doba hrvatskih narodnih vladara spominje se kao cetinjski župan neki Dragomir, Pribina i Višan. U doba prvoga hrvatsko-ugarskoga kralja Kolomana stajao je već u toj župi Cetingrad, koga je kralj Andrija II. g. 1210. poklonio šibenskom knezu Domaldu. Kasnije su njime gospodovali knezovi Nelipići, koji su bili i gospodari tvrdoğa Knina. Ljudevit I., oteo Vladislavi, udovi Nelipića Knin, darovao joj je cijelu cetinsku župu sa svim pravima i pripacima. Poslije slavnih Nelipića zapade Sinj porodicu Talovića. G. 1536. izdajom zavjednika Ivana Bilića pade u turske ruke. Junaci don Ivo Grčić i Stojan Janković oteše ga 1686. Turcima. Glasovita bitka bila se na Sinjskom polju na Veliku Gospu g. 1715, kada je bosanski paša serasker Mehmed skupio vojsku od osamdeset tisuća ljudi. Tjedan dana trajala je teška i mučna bitka, u kojoj pobjeđiše hrvatski sinjski junaci.

Mletačko vijeće proslavilo je ovu sjajnu pobjedu na taj način, da je u svojoj dvorani dalo naslikati Sinj, podsjednut od Turaka. Na vječnu spomen ove sjajne pobjede ustanoviše Sinjani svoju glasovitu junačku igru „alku“. No, moje je mnijenje, da je ova igra daleko starijeg datuma. Ona bezuvjetno ima svoj korjen još u doba naših narodnih vladara, kada su se za svečanih zgoda igrale slične viteške igre, samo se kroz stoljeća zaboravila, dok nije nanovo uskrsla nakon pobjede nad Turcima.

Za kratko vrijeme stigli smo lijepom cestom pod opjevanu tvrđinu Klis, koja se koči na strmovitoj pećini. S nje je divan pogled na azurno Jadransko more i Kliško polje. Klis je pun starih historijskih uspomena. Pod imenom Člusan spominje se prvi put g. 852. za hrvatskog kralja Trpimira, koji je ondje imao i svoj dvorac. U XII. vijeku bilo je ljutih borba između njega i Splita. Kasnije dolazi u posjed Templara. Za tatarskih provala boravi u njemu kraljica Marija s obim kćerima, koje su tu od neke bolesti umrle. Za teških smutnja u kneževskoj kući bibrirskih knezova Šubića dao je zaklonište Mladinu II., banu hrvatskom. O njemu se lomila turska sila duغو vremena. Poznato je opjevano junaštvo kliškog kapetana Petra Kružića, koji premoćnoj turskoj sili konačno podliježe.

Oko 7 sati bijasmo u Splitu. Prvo nam je bilo, da si pogledamo ostatke Dioklecijanove palače, koja već šestnaest vijekova ponosno diže svoju glavu i priča o moći svoga nekadanjeg gospodara, ljutog protivnika kršćanstva. Tu, gdje je nekoć stari cezar sadio i njegovao kupus, tu gdje je pod zadnje dane života razvio sav carski sjaj i gdje je konačno morao priznati, da je izgubio bitku, jer je Krist bio ipak jači od njegovoga Jupitra, tu danas stoji ponosni i lijepi Split, pun starih i velikih uspomena, o kojima priča svaka ona kuća i patricijska palača u starom gradu. Današnja moderna generacija bez ljubavi i osjećaja prolazi dnevice pokraj onih starih patricijskih domova s izumrlim gospodarima, ali velikom prošlošću. Ta moderna generacija pljuje na one stare kamene grbove, prezire ih samo zato, jer je u svakom onom grbu komadić hrvatske prošlosti i veličine staroga Splita. Ta izmoždena i bijedna generacija veliča samo ouo, što je tuđinsko, a za svoju slavnu prošlost ne mari puno! . . .

Uz tolike spomenike staroga Splita najljepši je njegov ukras katedrala sv. Dujma s divnim zvonikom, s koga je veličanstven pogled na cio Split i okolicu. U nekadanjem drevnom mauzoleju Dioklecijanovom danas se slavi veličanstvo božje onoga Krista, koga je on toliko progonio.

Prošlost Splita velika je, slavna ali i krvava. U njemu provadali su dane svoje slavni Šubići-Bibrirski, gordi vojvoda Vukčić-Hrvatiniović i mnogi drugi. A uz ove predstavnike hrvatske državničke moći odnjihao je stari Split i idealnog predstavnika duševne republike, Marka Marulića Splićanina,

oca hrvatskog umjetnog pjesništva. To patricijsko dijete ljubilo je svoj rodni grad i ponosilo se hrvatskim imenom, kao i njegova plemenita majka Dobrica, koju pjesnik i Markov prijatelj Franjo Natalis naziva „matrona gravissima et sanctimoniae plena . . .“

Poslije podne odosmo na ruševnine stare Salone, rodno mjesto Dioklecijanovo, da se divimo zamjernom radu našega brata Zmaja Solinskoga don Frane Bulića, toga „hrvatskog Mommsena“, koji u svome Tuskulumu, kao u kakvoj tvrđici provada u neumornom radu i daljnim istraživanjima dane svoga života, podav se sav znanosti i drevnoj prošlosti. Rezultati toga znanstvenog njegovog rada leže na Solinskom polju i u splitskom muzeju. Ovom zgodom vidjeli smo i ona dva prekrasna mozaika, koja su upravo dan prije našeg dolaska ondje otkrili. Neprocjenive su umjetničke i historijske vrijednosti.

Nakon povratka sa solinskih ruševina „skoknusmo“ na čas i na brdo Marjan, da odamo počast uspomeni splitskoga sina, pjesnika „Bijedne Mare“ i „Pobratimstva“, idealnom Luki Botiću, čiji spomenik ovdje stoji i gleda na njegov rodni grad i azurno hrvatsko more, dok mu zemni ostanci počivaju daleko od rodničkih žala, tamo u ubavoj Đakoyštini, gdje je prerano na štetu hrvatske pjesme završio život svoj, razočaran u duši nad jugoslavenskim hrvatstvom! . . .

A u večer, kada je jenjala srpanjska žega i zapara, a s mora zastrujio lagani vjetric, promatrali smo na Dioklecijanovoj obali elitni Split, koji je pred kavanama sjedio i raspravljao o svemu i svačemu. Tu smo vidjeli lijepih ženskih tipova, južnjačkog temperamenta, kakvih vidite u čarobnoj Veneciji, toplomu Napulju i dalekom Palermu. Žarke oči poput munja, kovrčava crna kosa i tamna put čine splitske kćeri zanimivima i dražesnima. Danas govore mnogo hrvatski i ne stide se svoga materinskog jezika kao njihovi mnogi adorateri, koji nose u zapučku razne znakove i koji se ponose Danteovim jezikom! . . . Splitske ljepotice nasljeduju u tome svoje prababe, za koje je već putopisac Giustiniani u 16. vijeku pisao, da najradije govore svojim materinskim hrvatskim jezikom.

Skoro do pola noći promatrali smo taj noćni život elitnog Splita, a tada odosmo već klonuli i izmučeni od puta i dnevnog napora na počinak u naš hotel, da se osvježimo za naš sjutrašnji put prema Trogiru, Šibeniku i Kninu. (Nastavit će se.)

Mili pokojnici.

Nemila smrt hara i u našim redovima. Od začetka našeg društva (1905.) pa do danas ostavilo nas 70 naše mile braće. Ove nam godine već umriješe ovi:

Dr. I v a n W i t h, odvjetnik u Zagrebu. Rodio se u Zagrebu 6. IV. 1879. Pravne je nauke svršio u Zagrebu i postao doktor prava. U Zagrebu je otvorio odvjetničku pisarnu. Oženio se 27. XI. 1907. sa Slavom pl. Žigrović Pretočkom. U B. H. Z. primljen je kao brat utemeljitelj 6. X. 1920. sa zmaj. imenom „Ivić“ i matičnim brojem 376. Instaliran 26. X. 1920. Umro je u Zagrebu 13. I. 1925. Pokopan na Mirogoju.

Stjepan Vukovinski, opat i župnik krapinski. Rodio se u Samoboru 23. X. 1855. Tamo svršio pučku školu, gimnaziju i teologiju u Zagrebu. 1878. zaređen. Bio je kapelanom u Sv. Križu pod Obedom, Petrinji i Gor. Stubici. G. 1898. postao je župnik u Krapini. Prije toga bio je upravitelj župe u Klenovniku. Pokrenuo je list „Propovjednik“ i u njem mnogo pisao. Suradjivao je u „Bršljanu“, „Glasniku Sv. Josipa“ i „Katol. Listu“. U mladim godinama pjevao je pjesme, koje je priopćio u „Vijencu“. U „XII. otačbeničkih slika“ iznio je svoje domoljubno srce, a u „Božićnim slikama“ nježnost svoje duše. God. 1916. posta opat od Sv. Petra od Bistrice. U Krapini stekao je ljubav i ugled sviju, a neumorno je radio oko obnove proštenista B. D. M. na Trškom Vrh. U naše društvo primljen 3. I. 1914. pod mat. br. 233, a zmaj. imenom „Vuk“. Umro je u Krapini, od kapi 12. II. 1925.

Stjepan Huzek, dekan i župnik u Krašiću. Rodio se u Novacima u župi granešinskoj 11. VIII. 1863. od oca Marka st. iz zadruga „Gumbazir“, veseljaka i dobričine. Pučku je školu otpočeo u Granešini a svršio u Zagrebu na kaptol. školi (u navodnom Cisterciškom samostanu). Oca izgubi, kad mu je bilo 7 tjedana. U Zagrebu je stanovao kod rodjaka Josipa Huzeka, krojača, poznatoga šaljivdžije. Poslije ga uze k sebi kanonik Tomo Gajdek i tu je bio od 2—7. gimnazije, kad ga primiše u klerikat. Maturirao je 1884., a zaređen 1888. Bio je kapelan u Kravarskom, dok je 1891. postao župnikom u Krašiću. Saradjivao je neko vrijeme u „Katol. Listu“, a onda se posvetio sasvim svojoj župi. U Krašiću je osnovao „Hrvatsku

čitaonicu“, „Gospodar. društvo“ (23 god. predsjednik) i „Zadruhu hrv. vinogradara“. Njemu se ima zahvaliti osnutak liječkarne i namještenje opć. liječnika, uredjenje pošte u Krašiću. Sagradio je novu crkvu i u njoj spasio staru gotsku crkvu XV. stoljeća. Mnoge je proveo melioracije na korist župe i svojih nasljednika. U politici bio je Starčevićanac i odlučni borac protiv mađjara. G. 1822. posta podarcidjakonom jaskanskoga kotara. U B. H. Z. primljen je kao utemeljitelj 2. I. 1924. pod zmaj. imenom „Granešinski“ i mat. br. 555. Minule godine obolio je na jetrima i to ga 19. II. 1925. u 1 s. u noći shrvalo u grob. Pokopan je u vlastitoj grobnici na župnom groblju *Z. B. v. m.*

Rad B. H. Z. oko istraživanja grobnice Zrinskih u Sv. Jeleni kod Čakovca.

Odbor B. H. Z. već je g. 1923. zamišljao, kako da se istraži grobnica Zrinskih u Sv. Jeleni kod Čakovca. Od stare crkve sv. Jelene danas stoji samo svetište, dok je ostali dio crkve, kao i do nje nekadašnji samostan pavlinski porušen do temelja, tako, da mu se ne raspoznaje nikakav trag. „Slavonija d. d. za industriju drva“, koje je danas vlasnik čakovačke gospoštije i sv. Jelene, vrlo je ljubazno prihvatilo našu zamolbu glede istraživanja u Sv. Jeleni te je odredilo, da se sve, što se nadje tamo u grobnici, ima pohraniti u Zrinsko-Frankopanski muzej, koji osnivaju B. H. Z. Što više „Slavonija obećala nam je i besplatne radne sile, i svaku uslugu našim izaslanicima. Pak i kotar. oblast u Čakovcu dozvolila je to istraživanje.

Sad je bilo pitanje, gdje je tamo bila grobnica Zrinskih i kako je izgledala nekoć tamošnja cirkva. Tu nas je pomogla slika svetojelenskoga samostana, koju je g. 1752. priopćio Josip Bedeković u svom djelu „Natale solum s. Hieronymi“. Pak još neki podaci iz Bedekovića, isprava i inih spomenika, upozorili nas, da je Zrinska grobnica bila prizidana svetištu sa južne strane, a bila sagradjena na osnovi šesterokuta.

Proučivši to, uputio se je vel. meštar Laszowski s bratom inženjerom Stjepanom Savićem-Nosanom dne 22. IX. 1924. popodnevnim vlakom u Čakovac. Najavivši se slijedeći dan kod

uprave gospoštije, stavljena im je na raspolaganje kočija, te se odvezoše s gospošt. činovnikom g. Reichingom u Sv. Jelenu, gdje su već čekala 4 radnika s bivšim osobnim slugom grofa Festetića, Kovačićem, vrlo inteligentnim seljanom, koji nam je za cijelo vrijeme istraživanja bio od velike koristi, jer je smjesta shvaćao i točno radio.

Otpočeli smo kopanjem poprečnih graba pred crkvicom. Major Kostić, koji je tamo boravio na manevrima, dodijelio nam je još 4 momka u pomoć.

Kopajući blizu crkvice (na strani evangjelja) naišlo se u dubini od 1 m. na jedan cijeli ženski kostur. Oko lubanje našle se brokatne čipke isprepletene zlatnim i srebrenim nitima i nešto sačuvanih dijelova brokatne suknje, zrnca od čisla itd. Jedan rukav sastavljen od vrpca prepletenih srebrenom žicom, gotovo bio sasvijem sačuvan.

Najprije se naišlo na južni zid crkve, koji je polako ot-kapan.

Drugi dan 24. IX. otpočelo se rano s kopanjem uz južni zid. Naišlo se na jedan pilaster. Naproti ovom zidu, niže gore-spomenutoga groba naišlo se u dubini od 1 $\frac{1}{2}$ m. na jednu zemljanu posudu s drškom, koje je rub ukusno izbušen. Bila je sasvijem cijela. Po svoj prilici posuda za kadjenje tamjanom.

Poslije podne naišao je Kovačić na pilaster (stup), u kojem se opazilo obradjeno veliko kamenje, a medju ovim fino izra-djeni ulomci od crvenogu (veroneškoga) mramora. Tu je po-magalo 6 preparanda čakovačkih. Kad je ustanovljen položaj pilastra i izmjeren, bude razvaljen i za kratak čas izvadili se ulomci spomenika — relijefnoga kipa ljudskoga lika u oklopu fine kiparske radnje: 1) prsa, oklop uresen krasnim ornamen-tima, 2) donji dio trupa (takodjer u oklopu) s lijeva prsti u gvozdenoj rukavici, pojas, i dio križa od mača, 3) fragmenat koljena, 4) glava pokriva kacigom i otvorenim vizirom. Lice pri-kazuje muža sa zatvorenim očima i gore uzdignutim brcima, 5) ulomak, koji prikazuje zastavu s grbom Zrinskih, u nad ovim kruna, 6) fragment lijeva ruka u oklopu, koja drži balčak mača u koricama. Jasno dakle — spomenik jednoga Zrinskoga. Po crtama lica svakako kneza Nikole Zrinskoga († 1664.).

25. IX. nastavljeno je kopanje unutar predmnijevanih zidina porušene crkve. Opet pomagaše preparandi. U prvom pilastru s nutarnje strane južnoga crkvenoga zida našao se fragment

spomenika, koji prikazuje obiteljski grb Zrinskih. Stit s krilima i kulom, dio kacige, oko štita plašt. Još se našlo u drugom pilastru krasno obradjeno kamenje gotičkoga tipa.

Dakako sve se je točno nacrtalo u plan, što ga izradjuje brat Savić. Ističemo, da su ti prvi pronadjeni fragmenti spomenika bili upravo na dnu temelja, složeni jedan na drugoga bez ikakova maza.

Po raznim mjestima ponutrine crkve, u koliko su kopane grabe. našlo se dosta razasutih ljudskih kostiju i nekoliko lubanja. Našlo se je jedno zlatno puca i mala bakrena kopča. Za čudo samo 4 kostura cijela u prvotnom položaju.

Pošto se spremalo kiši, obustavljen je rad i u noći otputovaše zmajski izaslanici u Zagreb.

Pronadjeni predmeti, kamenje i kosti, pohranjeni su u kapelici i predani na čuvanje upravi gospoštije.

16. X. uputio se opet vel. meštar sam u Čakovac i 17. otpočeo daljnje istraživanje. Ovaj put posvećena je glavna pažnja Zrinskoj kapelici-grobnici, spomenutoj heksagonoj gradjevini. Prema sretnom nagadjanju položaja uspjelo je iza nekoliko zamaha otkriti zid ove zgrade. Zidovi su joj 1½ debeli i gradjeni od samoga kamena, i to baš krupnih komada, medju kojima imade upravo golemih. Do 20. X. su otkopani svi zidovi naokolo i istražena nutrina do dna, koje je bilo pokriveno 10 cm. debelim mazom. Naišlo se je tamo nešto isklesanog kamenja, medju kojima se osobito ističe krupan lijepo profilirani i ornamentirani kamen, ulomak nadoknice. Našli su se i fragmenti kamene škropionice — nu za čudo ni traga kostima, do na dnu u sredini mali komad kosti tjemenice. Više gore našlo se doista nešto kosti, ali su ove donesene sa zemljom, kojom se je kripta zasipavala.

Konstatirano je, da su iz te kapelice vodila vrata u crkvu, i tu se je našlo dosta paljevine, koja potječe od crkvenoga požara. Jasno se vidi, da je ispod te „Zrinske kapele“ bila svodjena kripta, da je svod porušen i kripta zasuta i opet ciglom potaracana bila. Sama kripta je bila takodjer gradjena na osnovi šesterokuta sa pojačanjima u kutovima, tako, da je na svakoj stijeni bila po jedna 1.88 m. duga udubina.

Stojimo pred zagonetkom. Kuda su iz grobnice dospjeli ostanci Zrinskih? Znamo, da su bili sahranjeni u mjedenim sarkofagima. O tom drugom zgodom.

Nu jedna nas nejasna bilješka možda vodi na pravi put... do ostanaka Zrinskih. Za sada ne ćemo o tom govoriti.

Uzato kopalo se i u crkvi. U jednom pilastru opet se našao fragment spomenika i to kaciga s prije jur nadjenoga Zrinskoga grba. Na kacigi nakit: grif, i još ulomak desne ruke i komad drška od zastave, 3 gotska ulomka od okvira prozora i drugi razni arhitektonski ulomci, žrvanj.

Ispod drugog pilastra opet fragment gvozdene cipele od spomenika. Nadjen je još jedan fragment grba? izradjen u vapnencu.

20. X. na večer otputovao je vel. meštar kući, jer se opet spremalo na kišu.

Tako je tad dovršeno iskapanje, pak će se nastaviti dok bude vrijeme zgodno.

Z. Brloški.

Naš rad u odbor. sjednicama g. 1925.

Odborska sjednica od 14. I. Vel. meštar izvješćuje, da je navodni stol, kod kojega su naši narodni mučenici Petar Zrinski i Franjo K. Frankopan sudjeni u Wienerneustadtu, a nalazio se u gradu Bojnicama u Čehoslovačkoj (svojina grofa Palffyja), prodan, i tako nema izgleda, da ga dobijemo za Zrinsko-Frankopanski muzej.

Učinjeni su koraci, da se dobije novac sabran za spomenik Evgenija Kumičića, a leži u pohrani kod grada Zagreba. Taj bi se upotrebio za spomen-ploču Kumičiću, koja će se postaviti u Zagrebu, a izradjuje ju mladi, i daroviti kipar g. Franjo Cota Ista će biti od bronce.

Raspravlja se o napuštenoj crkvi sv. Nikole u Ninu.

Načelno se prima predlog, da se o 1000-godišnjici hrvat. kraljevstva u Zagrebu priredi izložba proizvoda narod. seljačkih umjetnina, koje se proizvodjaju u Petrinji pod vodstvom kiparice Mile Wod.

Zaključuje se, da u počast 60-godišnjice članice i književnice sestre Ilirske, gdje Antonije Kassowitz-Cvijić 24. I. priredi u društvenim prostorijama počasna večer.

Raspravlja se o spomen-znakovima za 1000-godišnjicu hrvat. kraljevstva.

Odborska sjednica 21. I. izvanredna. Raspravljalo se o internim stvarima društva, koje zahtjevahu bezodvlačno riješenje.

Odborska sjednica 18. II. Na zamolbu Omlad. kluba u Kuni glede podignuća spomen-ploče hrvat. umjetniku Celestinu Medoviću, rodnom iz Kune, riješeno je, da se pothvat omladine moralno i materijalno podupre.

Čita se dopis monsign. Davorina Krmpotića iz Kansas-City, kojom hvali izdanje B. H. Z. „Povijest Istre“ kao „zlatnu knjigu“. Prima se zahvalom priposlani prinos u ime nakladnih troškova.

Redigira se odgovor Hrv. konjaničkom Sokolu u Zagrebu, kojim se B. H. Z. izjavljaju solidarnima sa hrvat. društvima.

Obredjuju se troškovi za izradbu spomen-ploče Evgeniju Kumičiću, koju je izradio Fr. Čota, za odljev modela, te za lijevanje u brocu u umjet. akademiji u Zagrebu.

Raspravlja se o proglasu, koji bi se imao izdati na Hrvate u Americi, pogledom na 1000-godišnjicu hrvat. kraljevstva.

Veliki meštar izvješćuje o stiglim prinosima za Duvanjsku Tomislavovu crkvu. Općina: Orahovica 1000, Stupnik 48, grad Kostajnica 2000 D. Prinos brata Samoborskoga I. 25 D.

Do 31. XII. 1924. iznose prinosi za Duvanjsku crkvu, uloženi kod Hrv. Eskompt. banke u Zagrebu 13.639 D.

Raspravlja se o spomen-pločama u Senju, koje sprema tamošnji odbor za 1000-godišnjicu hrv. kraljevstva: Silviju Kranjčeviću, Vilku Novaku, dr. Milanu Ogrizoviću, te Pavlu Vitezoviću, koju podižu B. H. Z. Prve će tri biti postavljene na rodne kuće, a posljednja na stolnu crkvu.

Zaključuje se izdavanje društvenoga glasila „Hrvatski Zmaj“.

Veliki meštar drži komemoraciju umrvoj braći: Dr. Ivanu Withu, Stjepanu Vukovinskom i Stjepanu Huzeku. (Vidi članak „Mili pokojnici“.)

Prima se na znanje, da je g. V. Grdešić prestao biti članom B. H. Z.

Odborska sjednica 4. III. Prima se na znanje notifikacija novoizabranoga uprav. odbora hrv. društva „Prosvjeta“ u Beču.

Priopćuje se kritika talijanska o „Povijesti Istre“, koja tu povijest nazivlje „libro infamante“, dok ju američanski Hrvati zovu „zlatnom knjigom“.

Raspravlja se o tečenju grada Cakovca.

Veliki meštar izvješćuje o sjednici grad. regulativnog odbora (4. III), u kojoj je zastupao B. H. Z. Nažalost je Cistercitski t. zv. samostan na Dolcu u Zagrebu tako derutan, da ga se ne može spasiti, ali za to će se uzdržati stara okrugla kula i nešto staroga kaptolskoga zida.

Prima se prijedlog ban. savjetnika u m. g. Nikodema Jakšića, da se na kuću u Zagrebu, gdje je gotovo do smrti živio Fran Kurelac, postavi spomenploča.

Uredjuje se cijena za zmaj. publikaciju „Grobovi otaca“, od brata zm. Vranskoga, za članove 10, za nečlanove kod društva 15, u knjižarama 20 Din.

Primaju se fotografije bjelovarske slave (otkriće spomenploča Rusanu i Smodeku), koje je B. H. Z. darovao brat Brdovečki.

Preporuča se B. H. Z., da se pretplate na „Vijenac“.

Uredjuju se konačno računi društvene zabave od 5. I. o. g. s čistim prihodom od 19.809.75 D. Od toga se daje kao književni dar o 60-godišnjici sestre Ilirske 1000 D. Pjevačkom zmaj. zboru za nabavu nota 1000, za crkvu u Duvnu 10.000 D. Ostatak će se upotrebiti za zmaj. kult. svrhe.

Kao utemeljitelj se prima g. Milan Prpić.

Iz odbora istupa brat Omiljski I.

Odborska sjednica I. IV. Vel. meštar izvješćuje, da su za Duvanjsku crkvu stigli prinosi: sabrano po dr. Sokoliću u Ogulinu 1344 D; od grada Vinkovaca 1000 D. — Odobravaju se izdaci 1846 D u predmetu duvanjske crkve.

Vel. meštar izvješćuje, da ga zove dr. Mašeg u Kostajnicu, u svrhu izvida na starom kostajničkom gradu, koji želi obnoviti grad. općina, i dalje pregovarati s B. H. Z. glede toga grada.

Čita se izvještaj brata Zm. Viničkoga II. u predmetu sakupljanja društvenih znakova (hrvatskih društava). Zaključuje se o 1000-godišnjici hrvat. kraljevstva, da se tiska „Almanak“ hrv. društava s historijatima ovih. Pozvat će se društva, da doprinesu za to pripomoć.

Najavljuje se arhit. Branko Iveković kao član B. H. Z.

Zaključuje se, da B. H. Z. prirede na 30. IV. svečane Zrinsko-Frankopanske zadušnice u gradu Ozlju.

Ustanovljuje se dnevni red za glavnu skupštinu B. H. Z. na 18. odnosno 25. IV. 1925.

Dokida se sekcija I. za čuvanje i uzdržavanje historičkih spomenika, jer nije osnovana u smislu prijašnjih zaključaka odborskih, te spada u sekciju I. histor.-filološku, koja je 6. IV. 1917. osnovana.

Izvješćuje se o uspjehu proslave Prejčeve 35-godišnjice kult. rada.

Prihvaća se prijedlog protonotara brata Zm. Jadranskoga, da se na glav. skupštini dokine primanje ženskih članova B. H. Z., što se kosi sa društv. pravilima.

Prima se na znanje referat br. Zmaja Popovturenjškoga o vodjenju zm. aprovizacije u g. 1924. Izriče mu se zapis. hvala

Spomenploče Mati Smodeku i Ferdi Rusanu u Bjelovaru.

Već odavna je naše društvo imalo u programu, da se Ferdi Rusanu i Mati Smodeku postave spomenploče na kuće u Bjelovaru, gdje su ovi umrli. Prvi je znamenit kao hrvatski preporoditelj i skladatelj, drugi kao prvi predavač hrvatskoga jezika i preporoditelj.

Upozoren na to odbor za proslavu 1000-godišnjice hrvat. kraljevstva u Bjelovaru, preuzeo je postavljanje ovih ploča. U tom radu istaknuo se velikim marom bjelovarski gradonačelnik presvj. g. Lacko pl. Labaš, vel. župan u miru.

Ove su obe spomenploče otkrivene 12. oktobra 1924. u prisuću mnogih kulturnih mjesnih i izvanjskih društava. Zastupano je tamo bilo i zagrebačko sveučilište, Jugoslavenska akademija, Savez hrv. pjev. društava itd. Pred Smodekovom spomenpločom govorio je zastupnik sveučilišta dr. Franjo Fancev, koji ju je i otkrio. Pred Rusanovom govorio je prof. dr. Vlado Petz, a otkrio ju u ime B. H. Z. veliki meštar Zmaj Brloški.

Spomenploče, obje od crvenoga mramora, nose napise:

OVDJE JE UMRO

22. IX. 1881.

DR. MATIJA SMODEK

PRVI PREDAVAČ HRV. JEZIKA I PREPORODITELJ

* U NOVACIMA KOD VARAŽDINA 4. I. 1808.

O 1000-GODIŠNJICI HRV. KRALJEVSTVA
PODIGAO SLOB. I KR. GRAD BJELOVAR.

1924.

===== B. H. Z.

OVDJE JE UMRO

2. V. 1879.

FERDO RUSAN

HRVATSKI PREPORODITELJ I BUDITELJ

* U PAVLIN KLOŠTRU 10. XII. 1810.

O 1000-GODIŠNJICI HRVATSKOGA KRALJEVSTVA
PODIGAO SLOB. I KR. GRAD BJELOVAR.

1924.

===== B. H. Z.

Poslije otkrića spomenploča krenuli su učesnici pred spomenploču Strossmayerovu i na grob Rusanov, gdje su održani govori. Svečanim banketom svršila je slava.

Naša su braća bila brojno zastupana na slavi, a rodoljubni grad Bjelovar u svakom si je pogledu osvijetlao svoje hrvatsko lice i upriličenjem slave i gostoljubljem prema učesnicima, koji su došli izvana.

Spomenploča Ivanu pl. Zajcu.

O 10-godišnjici smrti velikoga hrvatskoga skladatelja maestra Ivana pl. Zajca bilo je naše društvo odlučilo otkriti spomenploču na kući u Zagrebu, u kojoj je taj naš hrvatski velikan i začasni brat B. H. Z. umro. Sve je bilo već priredjeno, da se provede na dan 16. XII. 1924. Imala se u predvečerje održati u dvorani „Kola“ intimna konferenca s predavanjem i koncertom. Spomenploču izradio je naš brat Jaroslav Streha po nacrtu brata Zmaja Vranskoga, prof. arh. Č. M. Ivekovića.

Kad je ali naše društvo saznalo, da „Savez hrv. pjevačkih društava“ kani 1925. u maju prirediti veličanstvenu pjevačku svečanost u proslavu 1000-godišnjice hrvat. kraljevstva, uz želju, da bi u toj slavi uslijedilo i otkriće spomenploče Zajcu, to je naše društvo u zadnji čas odustalo od svoga nauma, pa će se spomenploča otkriti u nizu svečanosti 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva.

Spomenploče u Senju.

U starodrevnom našem hrvatskom gradu Senju uredio se je odbor za proslavu 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva. Već gotovo dvije godine radi. Kao jednu točku proslave 1000-godišnjice hrvatskog kraljevstva sprema, da podigne spomenploče svojim zaslužnim muževima, pjesnicima Silviju Kranjčeviću i dr Milanu Ogrizoviću, pa skladatelju Vilku Novaka. Podići će se na kućama, u kojima su se ovi slavni Hrvati rodili.

Senjski odbor stupio je u kontakt i s našim društvom B. H. Z., koje se tom slavlju pridružuje sa spomenpločom slavnom Pavlu Ritteru-Vitezoviću, koji se je kao pisac, pjesnik, historičar itd. proslavio ne samo u domovini, već i izvan granica njezinih.

Spomenploča Vitezoviću postaviti će se na Stolnu crkvu u Senju, jer se ne zna kuća, u kojoj se je rodio.

Svečanosti u Senju biti će u vrijeme praznika.

Kako doznajemo osniva grad Senj u slavu 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva svoj gradski muzej. Živili Senjani!

Kapela Sv. Antuna Padovanskoga u Ozlju.

(Predavanje u društ. „Braće Hrvatskoga Zmaja“ 18. III. 1925.)

Kapelica sv. Antuna u Ozlju spada u niz onih mnogih zadužbina slavni hrvatskih porodica, koje je vrijeme, a još više nemar ljudi poništio.

Slavni gospodar grada Ozlja, grof Petar Zrinski i njegova umna supruga Katarina Frankopanka, bili su uz druge vrline svjetovne također i dobri i pobožni kršćani. Svakako su bili

osobiti štovatelji sv. Antuna Padovanskoga, kad su i svome jedinome sinu Ivanu dali drugo ime Antuna. To štovanje padovanskoga sveca potaklo je Petra i Katarinu, da sagrađe crkvicu ili kapelicu na čast Antuna Padovanskoga, a moguće je ta nakana nikla iz srca njihova kao zavjet za jedinca im sina.

Kapelicu ovu sagrađiše supruzi Zrinski izvan zidina grada Ozlja, na mjestu, gdje danas stoji transformator električnoga voda iznad ceste. Točno ne znamo godina, kad je kapelica sagrađena, no držimo, da ne ćemo pogriješiti, ako sagrađenje njezino stavimo iza god. 165., t. j. iza rođenja Ivana Antuna Zrinskoga. Sagrađena je pak prije god. 1664., kad je, po bilješci Ivana Kukuljevića papa Aleksandar VII. (1655.—1667.) kanonički sjedinio župu Sviju Svetih u Trgu sa župom sv. Vida u Ozlju pod naslovom župa Sv. Antuna u Ozlju. Bula o tom izdana je 18. decembra 1664. za vrijeme trškoga župnika Ivana Culiberka. To sjedinjenje spominje i župnik ozaljski Ivan Hederić prigodom izručenja župe svomu nasljedniku Mihalju Markoviću 2. novembra 1859.

Slika ove kapelice nije nam poznata. Šteta, da ju nije narisao arhivar grada Ozlja Stareczki, kad je g. 1770. na naslovnom listu registra ozaljskoga arkiva nacrtao grad Ozalj, koja je slika najstarija nam poznata od ovoga grada. Nije nam zasad poznata ni osnova kapelice, jer dosad nije otkopan temelj njezin, no prema opisima kanoničkih vizita, koje se čuvaju u zagrebačkom diecezanskom arkivu, bila je to lijepa građevina (s apsidom?), s otvorenim tornjem na pročelju.

Da čujemo, što nam kanoničke vizite i drugi pismeni spomenici govore o njoj.

Kanonička vizita od g. 1668., koju je obavio arhidakon gorički Ljudevit Vukoslavić, veli, da je kapelica sv. Antuna pred gradom Ozljem sagrađena po Petru Zrinskom, uredna, lijepo sagrađena i uređena, zidana. Zvonik imade sazidan od tesanoga kamena, a u njemu dva zvana. Sva tri oltara u njoj bila su lijepo napravljena.

Kanonička vizita od god. 1683. govori o ovoj kapelici slijedeće: „Kapela sv. Antuna od Padove pred gradom Ozljem, koja je krasno sazidana i lijepo uređena po pokojnoj grofici Katarini Frankopanki. U njoj su tri oltara, veći sv. Antuna Padovanskoga sačinjen od krasne radnje i oslikan, urešen raznim relikvijama, u sredini kojega je novi tabernakul oslikan; drugi

oltar sa sjeverne strane B. D. M. Lauretanske, s kipom (statua), urešenim raznim draguljima, biserima, ogrlicama i krasnom krunom. Treći je oltar sv. Roka i Sebastijana, krasan i pozlaćen. Ovi oltari imaju dovoljno mape, krasne svilene antependije, lijepe svilene kazule 4, dvije albe, dva pojasa, dva humerala, dva srebrna pozlaćena kaleža sa svojim patenama, 2 rimska misala, za nje 2 vanjkušca od venecijanske kože, mnogo nakita, kazule i ostalo, koje se u gradu čuva i donosi na svečanosti kapele. Ova kapela ima bratovštinu pod naslovom sv. Antuna, u koju je dosad više od tisuću osoba obojega spola upisano, zapisane su u knjige (albo) bratovštine. Prema ustanovama obdržavaju se slave na ove dane: na blagdan sv. Antuna Padovanskoga, na blagdan Naviještenja i Uzeća B. D. M., na blagdan sv. Roka i Sebastijana. Ova kapela nema nikakova šekutora (aeditui), već se gradski kaštelan za nju brine i ključ se čuva u gradu.“

Za nju se dakle brinuo gradski ozaljski kaštelan, koji je gradom upravljao u ime kr. fiska i grofa Adama Zrinskoga kojemu je bila dopitana polovina Zrinskih imanja. Kad je god. 1686. dan Ozalj u zakup barunu Franji Rigoniju, učinjen je i inventar predmeta kapelice sv. Antuna. Kako je ovaj s kulturno-historijskog gledišta vrlo zanimljiv, a i važan za naš nacrt, to ga priopćujemo u prijevodu, po originalu iz Dep. B. H. Z. u drž. arhivu u Zagrebu:

„Inventar kapele sv. Antuna, koja se nalazi izvan grada.

Kazula sa stolom većom i manikom sačinjena od zlatnih niti s ružama po sredini. Preko toga crna svila dragocjeno zlatom i srebrom izvezena. Druga kazula od crvenoga atlasa sa stolom i manikom, kazula od crvenoga tafeta sa stolom, trošna, kazula od crne svile vontaranske sa stolom i manikom, kazula od „tubin subemeric“ po sredini urešena vontarinom, antipedij od damaska i „tubina“ sa srebrenim okrajcima, 4 druga trošna antipedija, antipedij od kože s ružama, 3 albe sa svojim humeralima i pojasi, 2 pokrivala za oltar vezena, 2 pokrivala od običnog platna, 4 pokrivala od gruba platna, 3 okrajka vezena u bojama, 2 pokrivala za oltar (craticae), 2 jastuka od kože, 2 jastuka svilena, 8 običnih svjećenjaka za oltare, 2 kaleža srebrna s patenama, pozlaćena, 2 pokrivala, 2 pokrivala za kalež, 3 pokrivala (plastića) za kalež, kanon mise u okviru, veliko raspelo, 2 podugačka rupčića za oltar, 2 zvončića, bakrena kadionica,

bakrena posuda za sv. vodu, 13 jaganjaca božjih, relikvije svēta u kristalu, kip B. D. M. srebren malen. Nad kipom B. D. M. lančasti lovor iz mletačkoga stakla, prekrasno izrađen, 2 krune s draguljima i biserjem, 2 potpune ružice sa draguljima poredanim u vijenčiće u srebrenom obrubu, 2 ruha za kip od srebrom protkane tkanine (jedno za B. D. M., drugo za Isusa), 3 dosta velika oltara, 2 obične slike, 2 velika zvona u tornjiću, 2 ormara s ključanicama, ploča, 6 prozora s rešetkama, 1 klecalo dobro, vrata sa ključanicom i ključem. Pred kapelom: 2 kamenita oltara, na jednom slika sv. Kate, kamen za sv. vodu.“

Još je u kapeli g. 1686. bilo slijedeće: veliko raspelo i tri kipa: B. D. M., sv. Marije Magdalene i sv. Ivana, što je stajalo pred svetištem, raspelo od ubjela, kazula sa stolom neopredijeljene boje, mjedena kadionica, ormar za kaleže i kazule sa ključanicom, 2 portatila, jedan kam. nit, drugi drven, 2 dobra misala. knjiga bratovštine zajedno sa inventarom, udešenim u Ozlju 24. juna 1686. Tuj inventar potpisao je sa strane komorske uprave Gjuro Kukuljević, a preuzeo te stvari Ivan Paztačić, činovnik baruna Franje Rigonija.

Kanoničke vizite g. 1684. i 1687. ne spominju ovu kapelu, dok ona g. 1688. o njoj govori slijedeće: „Kapela sv. Antuna Padovanskoga stoji pred gradom Ozljem, nema šekutora, ali za vrijeme pokojne gospođe grofice Zrinske imao je gradski kaštelan ključ i bio je nadzornik iste kapele, koja nije posvećena, ima tri oltara, sa strane epistole oltar sv. Sebastijana i Roka, sa strane pako evanjelja oltar B. D. M., na kojem je oltaru čudotvorni kip iste B. D. M., kod koje otpočеше se događati čudesa. Rečena kapela ima svoje potrepštine, toli pogledom na portatilia, kao i kaleže i ruha za služenje sv. mise. Te zbog toga, otkad se tamo počеше dešavati čudesa, trebalo bi, da se postavi neki pobožan kršćanin župljan, koji bi ju nadzirao, pošto sad nema takovoga kastelana u istom gradu, imao bi se za kapelu brinuti domaći župnik, kako je pravo, a ne koji privatni svećenik, pošto također ista kapela ima svoju izvjesnu kongregaciju ili bratovštinu sv. Antuna, potvrđenu od vrhovnih papa i biskupa ove dieceze.“

Vizita kanonička od g. 1690. govori ovo: „Kapela sv. Antuna Padovanskoga je pred gradom Ozljem, za koju se brine „gospodin“ fiskus pogledom na uzdržavanje krova i ure-

daja. U istoj kapeli je izvjesna bratovština istoga sv. Antuna odobrena po vrhovnim papama i diecezanskim biskupima, kako se to vidi iz bula njihovih, u kojoj kapeli se obdržavaju kroz godinu stanovite slave i potpuni oprosti, na koje se skupljaju vjernici sa svojim župnicima, kojoj se gospodi župnicima davaše uvijek objed u gradu sa strane pokojnoga grofa Petra Zrinskoga, poslije smrti kojega je njegov dio preuzeo fiskus, koji je nekoliko godina davao rečene objede. Napokon je došao neki povjerenik u poslovima Nj. Veličanstva, koji je dao izvjesnu odredbu, da, ako se u buduće ne bi mogli davati u gradu rečeni objedi, tad je fiskalni činovnik rečenoga grada dužan dati župniku 4 funte govedine, kopuna, kokoš, pol funta špeka, 4 funte janjetine, 8 hljebova bijeloga kruha, 8 crnoga, 8 mazana vina, o čemu, kad rečeni mjesni župnik to od njega prime, nekamu dade potvrdu. Ova pak odredba izdana je g. 1673., dana 12. jula po istom povjereniku plem. gosp. Georgu Pavešiću, ista je odredba potvrđena od drugoga povjerenika Nj. V. gosp. Simona de Thomasis god. 1686., dana 12. juna, kako se to vidi iz izravnoga pisma, koje je on dao. Kuratori rečene bratovštine jesu: Ivan Kramarić i Gjuro Brajković, koji imaju od pobožne elemužine 20 mazana vina, novca 16 rajnčki 20 denara, kod nekih ljudi 2 junca i 2 junice, 2 janjca, kozlića i odojka.“

Kanonička vizita g. 1696. ne spominje ovu kapelu. Kad je g. 1703. 3. februara arcidakon Franjo Novačić obavljao kanoničku vizitu u Ozlju, nije uvid u kapelu sv. Antuna dozvolio gradski ozaljski činovnik. Kazano mu je, da je ona kapela privilegirana.

Vizita od g. 1732. (14. februara) govori o kapelici sv. Antuna: „Ona je zidana te ima mali tornjić s dva mala zvona. Ne opaža se cintor. Svetište ima zidano sa svodom, ostalo je pod tabulatom. Dobra su jedino vrata s tečajima i zaporom. Predvorje je drveno i prostrano. Ima tri oltara, u svetištu veliki oltar sv. Antuna, na kojem je u sredini njegov kip. Menza je zidana kao i kod ostala dva oltara. Ostali je nakit od drva prema razmjeru mjesta kapele. Drugi oltar s desna B. D. M. izvan svetišta, treći s lijeva sv. Roka i Sebastijana. Sakristije nema, već mali ormar blizu oltara, koji služi za spremanje ruha. Ostalo je u kapelici u dobrom redu. Stvari, osim onih, što sam vidio, ne znam, koje još ima. Zavjetne stvari, koje su dali vjernici uslijed dobivenih milosti, vide se na oltaru i po zidovima.

U viziti od g. 1683. piše, da je imala znatno blago, o kojem, ako Bog dade, nastojat ću dobrim načinom saznati na budućoj viziti.“

Vizita g. 1735. ne spominje ovu kapelicu.

Kad je umro rektor bratovštine sv. Antuna, Nikola pl. Sily, o tala je bratovština sapuštena. Kad je arcidakon gorički, opat Stjepan Puc obavljao kanoničku vizitu na Šipku, izabran je 25. juna rektorom ove bratovštine Daniel Jurašić, a pošto je ovaj bio star i slab, izabran mu je zamjenik vicešekutor Franjo Peharnik, a ašesorima rečeni Stj. Puc, Mirko Škrgeć, Gavro Škrlec, zapovjednik jasenovački, Franjo Peharnik, Ivan Budetić, Adam Zdenčaj, sudac, Petar Tompa, Ivan Starešinić, Adam Križanić, vojvoda glinski, Ivan Peharnik i Mato Domladoyac, te župnici vrhovački i krašički, dok je tajnikom izabran Petar Gojmerac, sindikom Gjuro Hobiker, prefekt grada Ozlja, kojemu je dodijeljen tadanji gospodarski činovnik grada Ozlja.

Hobiker ostao je sindikom sve do svoje smrti g. 1769., poslije je vodio upravu gradski kaštelan Ivan Janiš, uz tajnika župnika trškoga. O njegovim računima bratovštine provedena je g. 1771. likvidacija. Tako nam pričaju spisi arkiva grada Ozlja u drž. arhivu u Zagrebu (fasc. IX. 14.).

God. 1792. dignut je tarac kapelice sv. Antuna, koja je napuštena (cassata), i upotrebljen za tarac crkve Sviju Svetih u Trgu. Tako nam bilježi ozaljski župnik u svoje uspomene, koje e pronašao pisac ovih redaka.

Kapelica je otad bila zapuštena, te je neko vrijeme bila u njoj uređena gradska kovačnica, dok nije prije kojih 40 godina porušena, a da joj se ni temelji ne raspoznavaju.

Tako je evo nestalo zadužbine slavnoga bana Petra Zrinskoga.

Crkveno ruho uzeto je u gradsku kapelicu, a onda uzeto za župnu crkvu sv. Vida. Onamo je dospjeo i pozlaćeni kip sv. Antuna, koji je do obnove župne crkve (1924.) stajao na desnom pobočnom oltaru, a sad stoji šareno oličen na zidu do postranih crkvenih vratiju. Iz ove kapelice potječu i kipovi sv. Roka i sv. Sebastijana, koji su do spomenute obnove stajali na lijevom pobočnom oltaru, a sad rese izvana ulaz crkvenoga cintora, a među ovima i stari kip sv. Vida, koji je morao na glavnom oltaru ustupiti mjesto novoj uljenoj slici sv. Vida. Bez

sumnje je, da su oba pobočna oltara župne crkve iz kapelice Zrinske sv. Antuna. I po slogu odgovaraju onom vremenu

Kipić pak srebrni B. D. M., koji kanoničke vizite zovu čudotvornim, smješten je na tabernakulu župne crkve, no danas je bez svoga „mletačkoga kristalnoga“ nakita. Kako čitamo u bilješkama ozaljske župe (sada u drž. arhivu u Zagrebu) dao je g. 1783. župnik Antun Hederić ovaj kipić popraviti i pozlatiti (Insuper statuæ argenteæ B. M. V. reparatione et inaustratione. qua est in ecclesia s. Viti cedunt hanc ecclesiam (naima crkvi sv. Svetih u Trgu) flor. 4 crucf. 50, quia ex huius ecclesie summa pro s. Vito expensa salvi et nacdum restitui“).

.....

Nemoguće spasiti „Plemićevu kuću“ na Dolcu u Zagrebu.

Već god. 1916. nastojalo je naše društvo B. H. Z., da spase navodni „Cistercitski samostan“ na Dolcu u Zagrebu — za pravo nekoć kuću protonotara Jurja Plemića. Nastojalo je, da steče tu kuću, a u nju da se smjesti gradska knjižnica i muzej. Radilo je kod vlasnika i grad. poglavarstva, i već je izgledalo, da će sve proći u redu, naročito, dok je bila u kreposti regulatorna osnova arh. V. Kovačića, koja je uzela u obzir ovu staru gradjevinu. Sa strane našega društva mnogo je pisano po novinama, a kao naš zadnji članak (5. X. 1925.) osvanuo je u „Jutar. Listu“ iz pera našega vel. meštra pod naslovom:

Rušenje na Dolcu i Cistercitski samostan.

Sa staroga Dolca u Zagrebu nestaju stare kuće, da ustupe mjesta novome tržištu, kojega se potreba živo osjeća. Već pred nekoliko godina nestalo je nekoliko kuća, a sad je nestala kuća, nekadašnji župni dvor crkve sv. Marije i prednji dio zgrade, poznate pod imenom „Cistercitski samostan“. Sada, kako čujemo, dolazi na red taj navodni samostan. Zgrada je to gradjena na ključ s okruglom malom kulom na čošku, okrenutom prema Tkalčićevoj ulici, a vidi se dobro i s Jelačićevog trga. Dok je sa m a zgrada no vijega porijekla, to su svi vanjski zidovi t. j. oni prema Tkalčićevoj ulici, i dijela, što se zakreće prema crkvi sv. Marije, stari. To su dijelovi staroga kaptolskoga zida, na kojem je bila na tom uglu

kula. Ovu kulu i zidove prikazuje nam plan grada Zagreba iz XVI. vijeka i slike Zagreba iz god. 1643.—1665.

Na tom mjestu nije nikad stajao „Cistercitski samostan“, već je taj kaptolski zid bio u staro vrijeme vazda slobodan, a da se na nj nijesu prislanjale kuće. O tom sam pisao, i to dokazao u mom članku „Plemićeva kuća i Cistercitski samostan u Zagrebu“ (Hrvatski Zmaj 1917.). Tu sam i na osnovi historičkih dokumenata to razložio i dokazao, da je stari Cistercitski samostan zapravo morao stajati istočno crkvi sv. Marije, gdje danas stoji kuća broj 9 u Opatovini. Na mjestu navodnoga „Cistercitskoga samostana“, Dolac broj 2, stajala je god. 1496. — nenaslonjena na kaptolski zid — kuća kanonika Gala. Kasnije je tu kuću g. 1631. posjedovao kanonik Pavao Jagušić, koju je oporučno namijenio Potenciji, supruzi ivaničkoga kapetana, kćeri svoje sestre. Poslije je tu kuću posjedovao brat kanonika Jagušića, podžupan Grgur Jagušić, te je po njegovoj smrti 1642. opet pripala kaptolu. Kaptol je tad taj funduš podijelio svomu notar u Franji Mikešfalvaju. God. 1657. izgorjela je ta kuća. God. 1660. podijelio je kaptol taj gornji funduš podžupanu Ivanu Pucu na doživotno uživanje, da s njim po volji raspolaže, ali uz uvjet, da ne dira u ta mošnju kulu. Puc je tu sagradio kuću, koju je kasnije držao sin njegov Nikola, koji je to g. 1690. 24. aprila prodao svom prijatelju i dobrotvoru Gjuri Plemiću, protonotar u hrvatskom.

Protonotar Plemić je tu sagradio novu kuću izmedju g. 1690.—1703., koja ga je stajala mnogo tisuća forinti. I makar je kuća bila naslonjena na kaptolski zid i kulu, to su svi zidovi i kula još uvijek spadale kaptolu zagrebačkomu kao djelovi kaptolskih utvrda. God. 1713. namijenio je Plemić ovu kuću „kući zagrebačkoga konvikta“. Plemić je umro 1713., a udova njegova, koja je umrla 1722., ostavila je tu kuću barunu Aleksandru Patačiću, kojega je otac Baltazar bio velik prijatelj Plemićev, a znatan pomoćnik njegovoj udovici. Kasnije je tu kuću držao brat gornjega Ljudevita Patačić, te ju je namijenio svomu sinu Ivanu. Pošto je ovaj umro bez potomstva, to je po oporuci Ljudevita Patačića pripala ta kuća natrag kaptolu. Ovu Patačićevu kuću ima naslikanu rukopisna povjest Patačića, koja se čuva u kr. sveuč. biblioteci u Zagrebu.

God. 1787. zaključio je kaptol, da tu kuću proda. Na početku XIX. vijeka bila je ta Plemićeva kuća svojina porodice Kovačić. God. 1825. uredi u njoj privatnu školu Amalija Langer, a g. 1830. otvori tamo školu kaptolsku Marko Grošl, te je 1839. ta škola dobila

pravo javnosti. To je bila jedna od najstarijih škola naše domovine, u kojoj se naučavati počelo hrvatskim jezikom. Na ovoj školi djelovali su učitelji: Franjo Klaić, Ivan Filipović, Ljudevit Modec, Vjenceslav Z. Mačik, a poizabili ju kao đaci: Gjuro Eisenhut, Ivan Tkalčić, August Šenoa, Rikard Jorgovanić, Andrija Fijan, dr. Velimir Deželić, Janko Holjac, dr. Milivoj Maurović i drugi. 1877. preselila se ta škola na kaptol polag sv. Disma.

God. 1882. uređena je u toj kući obrtna škola, a zato uzeta u najam od Ive pl. Barićevića za 1200 for. na godinu. Ta škola je u toj kući bila do 1884. Od raznih gospodara prešla je god. 1902 u vlasništvo Vilima Loschitza, od kojega je kupi gradska općina zagrebačka.

Sad nastaje pitanje, što da se dogodi s ovom — sad znamo njenu prošlost — Plemićevom kućom? U kombinaciji je, kako čujemo da se sruši — i isto takova nova sagradi, a da prime u se gradsku, knjižnicu i muzej. Ako se već misli novu baš takovu podignuti, zašto da se ruši stara — jer nova ne će imati nikad onu vrijednost historičku po Zagreb, koju ima stara. Ne bi bi li ipak bila obnova ujedno sa podzidom sa strane Tkalčićeve ulice jeftinija — nego rušiti i novu baš takovu graditi?

Ova je kuća svakako tipički spomenik gradjevine iz konca XVII. vijeka, te bi svakako i iz toga razloga morala se sačuvati. Zar doista mora Zagreb gubiti sve svoje stare gradjevine? Nestala je stara stolna crkva, Bakačeva kula, Bakačeva vrata, Novoveška vrata, Mesnička i Nova vrata, staro Dverce i mnogo drugo. Što će nam preostati? Samo Kamenita vrata i iznakaženi Popov Turen? Nemojmo rušiti tu kuću, ta i ona je dijelak historije Zagreba i našega naroda. Juraj Plemić bio je velik i slavan muž svoga vremena, koji je u prošlosti hrvatskoga naroda zapremao odlično i važno mjesto. Zar nijesu i drugi istaknuti momenti od važnosti? To sve je po nas daleko važnije, nego, da je ta kuća stari „Cistercijski samostan“, koji je već davno nestao u potonjim gradjevinama. Neka se to sve dobro promisli! Moramo uzeti u obzir i slikovitost, koju bi regulacijom Tkalčićeve ulice — baš s ovom kućom i kulom — dobio taj dio grada, gledan s Jelačićevog trga. Nestanjem ove kuće uništiti će se to za uvijeke. Zar da na tom mjestu bi bolje pristajala kakova možda neukusno gradjena kuća? — Censeo domum Plemićianam esse conservandam et restaurandam!

B. H. Z. učiniše svoje. Nu sad je ova Plemićeva kuća točno pregledana po vještacima, i evidentno je ustanovljeno, da je ista tako trošna u temeljima i po svuda, da se apsolutno ne može uzdržavati, već bi ju trebalo s temelja novu graditi — a to nije već ono, što je bilo.

Zbog toga je 4. III. o. g. držana sjednica regulator. odbora grada Zagreba, na kojoj je na poziv gradonačelnika prisustvovao i vel. meštar B. H. Z. u ime svoga društva. Tu je bilo sve točno obrazloženo, i došlo se do zaključka, da se Plemićeva kuća ne može spasiti, ali će se zato nastojati (na prijedlog nekolicine prisutnih među kojima je bio i naš vel. meštar), da se, bar spase okrugla kula i nešto kaptolskoga zida, prema čemu će se udesiti i izgradnja tamošnjih kuća.

Time prestaje daljnja akcija B. H. Z.

Z. B.

Stručne sekcije B. H. Z.

Široko polje rada B. H. Z., kao i ugled, što ga ovo društvo uživa u hrvatskom narodu, potaklo je vodstvo njegovo, da organizuje stručno djelovanje društva, a tako da udari temelj obilježja ozbiljnoga i znanstvenoga rada i da taj rad stoji na principima akademskim. Za to su u društvu B. H. Z. odbor. zaključkom od 6. IV. 1916. uređjene stručne sekcije, u koje se dodijeljuju članovi, svojom spremom i znanjem sposobni vršiti svoju zadaću.

Prilike bile su razlogom, da ove sekcije nijesu mogle stupiti u akciju. Konačno su sekcije uređjene odbor. zaključkom od 4. IV. o. g. i to:

I. Sekcija povjesno-filološka, u koju spadaju povijest sa svojim pomoćnim znanostima (arheologija, prehistorija, heraldika, sfragistika, genealogija, paleografija, diplomatika, numizmatika itd.), geografija, etnografija itd., filologija.

II. Sekcija književno-umjetnička, u koju spada poezija, beletristika, slikarstvo, kiparstvo, gradjevna umjetnost, glazba, pjesma, zabava.

III. Sekcija filozofsko-nastavna, u koju spada: filozofija, pedagogija, odgoj tijela (gimnastika i sve vrsti športa).

IV. Sekcija prirodoslovno - medicinska, u koju spada prirodoslovlje, astronomija, meteorologija, medicina, farmakologija, šumarstvo, rudarstvo, geologija itd.

V. Sekcija pravno-social., u koju spada: pravo, social. znanosti, nar. gospodarstvo, bankarstvo itd.

VI. Sekcija teološko-dobrotvorna, u koju spada teologija i sve grane dobrotvornih djela.

VII. Sekcija trgovačko-industrijalna, u koju spada trgovina, industrija, obrt, ekonomija u užem smislu.

*

Na glavnoj skupštini B. H. Z. 26. IV. 1924. podnesen je predlog, da se ustroji „sekcija B. H. Z. za podržanje i čuvanje kulturnih i historičkih spomenika“, te je riješenje toga pitanja predano u ruke uprav. odbora uz izričitu opasku, da „sekcija bude u kontaktu s držav. odborom za čuvanje starina“ t. j. sa zem. povjerenstvom za čuvanje histor. i umjet. spomenika u Hrvatskoj i Slavoniji, uredjenim zakonom od g. 1910.

Doista je u odboru uredjena ta sekcija i izradjen za nju poslovnik. Nu temeljnim naknadnim proučavanjem ustanovljeno je, da je ustrojenje ove sekcije u protimbi sa samim zaključkom glavne skupštine, društv. poslovnika (*Ordo draconicus*), sa odbor. zaključkom od 6. IV. 1917. (o ustrojstvu sekcija) i sa samim načelima našega društva, jer bi time stvoreno bilo jedno autonomno društvo u društvu B. H. Z. Pa i sastav članova je bio takav, da nije odgovarao strogo stručnjačkim zahtjevima.

Zbog toga je uprav. odbor dne 4. IV. o. g. tu sekciju dokinuo, tim više, jer ona nije drugo, već neka kombinacija gotovo svih uredjenih (1917.) sekcija.

Oživivši ovako jur uredjene sekcije i postavivši u nje ljude od znanja svoje struke, moći će naše društvo svoj rad staviti na čvrstu, uglednu i znanstvenu bazu. Rezultati — nadamo se — bit će dobri.

Kad se konačno popune mjesta u sekcijama, iznijet ćemo imena pročelnika i vijećnika njihovih, što će — nadamo se — zadovoljiti i našu braću — a dići i ugled našem kulturnom radu

Z. Brloški.

Sat Eugena Kvaternika.

Eugen Kvaternik, taj dični borac protiv austrijske prevlasti nad hrvatskim narodom, poginuo je g. 1872. nedaleko Rakovice. Ubojice ga opljačkaše i među inim mu oteše i srebreni sat. Za taj sat zanimala su se B. H. Z. već g. 1921., kad su prenašala kosti Kvaternika, Bacha i Rakijaša iz Rakovice u Zagreb. Konačno je to uspjelo, da su B. H. Z. došla do toga sata, koji su dobila od g. Petra Kesera u Zagrebu u zamjenu za novi srebreni sat, kupljen za 750 Din. Tako je ova relikvija došla u čvrste ruke i čuva se u grad. zagrebačkom muzeju. Dokumenti o tom su ovi:

I. „Potvrda, s kojom tvrdim, da sat, koji danas posjeduje g. Petar Keser, da je vlasništvo pokojnog Eugena Kvaternika, kojega je pokojni Jure Sabljak dobio od njegovih ubilaca kao načelnik u općini, a ja kao njegov sin do sada ga jesam sačuvao. Sa svojim poštenjem tvrdim. Josip Sabljak. U Koriti 28. X. 1924.“

II. „Br. 677/1924. Velečas. Rkt. župnom uredu u Rakovici via Slunj. Čast nam je zamoliti naslov, da blagohotno izvoli autentičnost sadržaja priložena spisa ispitati, te dati nam svoje mjerodavno za nas mnijenje. Molimo ujedno i druge nam nepoznate okolnosti, pogledom na sat Kvaternikov saopćiti. Sat je već u našem posjedu. Toplo hvalimo na učinjenoj nam usluzi. Zagreb 16. X. 1924. Braća hrv. Zmaja. V. m.: E. Laszowski v. r. Proto notar: Stj. Širola v. r.“

III. „Župni ured u Rakovici. 19. ožujka 1925. Br. 54. Braći Hrvatskog Zmaja u Zagrebu. Na cijenjeni dopis i upit od 16. X. 1924. br. 677 časti se ovaj ured slijedeće izvjestiti: Srebreni sat, što ga naslov posjeduje, uistinu je sat pokojnog Eugena Kvaternika, te su navodi Josipa Sabljaka 161 iz Korita, u čijem je posjedu prije bio, sasvim točni i istiniti. Pokojni Juraj Sabljak, otac Josipov, bio je kao umirovljeni stražmeštar ogulin. regimente načelnik općine Rakovica iza razvojačenja Krajine, i to drugi po redu. Kao načelnik bio je u svagdanjem dodiru sa ljudima prostrane općine, a tako i sa ubojicama pokojnog Kvaternika i drugova. Poznavao ih je u dušu to bolje, što je bio u aktivnoj vojsci i njihov stražmeštar. Kao načelnik u novo ustrojenoj općini uživao je veliki ugled i poštivanje od svijuju, pogotovo što su u njemu gledali velikog i uplivanog gospodina,

budući su još svi bili uživljeni u bivšoj Krajini. Kao načelnik i bivši stražmeštar imao je veliko povjerenje i kod ubojica Kvaternikovih. Brat Jurin, Štjepan Sabljak, zač. kanonik i umirovljeni školski savjetnik, pisao mu je više puta, neka nastoji pribaviti koji predmet od pokojnog Kvaternika kao uspomenu, budući su ubojice Kvaternika i druge nakon ubojstva opljačkali, otavivši na njima tek gaće i košulju, svukavši sa njih dapače i čarape. I tako je Josipov otac Jure kao načelnik i bivši njihov stražmeštar dobio jedva nekako srebreni sat Kvaternikov. Po svojoj smrti ostavio je taj sat svom sinu Josipu, koji ga je sve do danas sačuvao, i kroz to vrijeme dao ga jednom u Zagrebu popraviti. Obitelj Sabljak 161 čestita je i poštena, iz koje je poteklo i uglednih ličnosti. Brat Jurin, Štjepan, umro je kao umir. školski savjetnik g. 1895.; sin Jurin, Filip, umro je kao feldmaršal u Beču g. 1905., a i isti Josip bio je neko vrijeme u časničkoj školi, ali je iz nje istupio te se povratio kući i posvetio gospodarstvu. Navodi dakle Josipa Sabljaka glede Kvaternikova sata sasyim su. točni i istiniti. Nije bo bilo, a niti sada imade kakvog uzroka za bilo kakvu spekulaciju sa satom, tim više, jer je i pokojni Jure Sabljak kao inteligentniji čovjek cijenio taj sat kao svetu uspomenu na pokojnog Kvaternika i njegove ideale. Tu svetu uspomenu ostavio je i svom sinu Josipu, koji ju je kao napredniji seljak uščuvao sve do danas, te je nije htio nikako prodati, premda su ga salijetavali, da taj sat proda. Drugih potankosti glede sata nisam mogao doznati, to više, što pokojni Momčilović, jedan izmedju ubojica Kvaternikovih, nije htio ni svom porodu da što поблиže kaže o ubojstvu Kvaternika i drugova, bojeći se još uvijek kakova progona sa strane države, a to je ujedno razlog, što zakasnih sa odgovorom na cj. upit. Ivan Kolaković, župnik. v. r.“

Proslava 30-godišnjice književ. i kultur. rada b. Zmaja Svetohelenskoga.

Dana 18. listopada 1925. u večer, u prostorijama stare historičke kule u Kamenitim vratima na Griču, održana je intimna bratska proslava 30-godišnjeg književnog i kulturnog rada brata zmaja Svetohelenskoga, Milutina Majera, gradskog školskog nadzornika zagrebačkog.

I ako je ta proslava bila intimna i čedna, ali zato tim više srdačna. „Braća hrvatskoga Zmaja“ htjela su da iskažu poštivanje svom bratu, koji danas u našoj družbi obnaša lijepu čast u meštarskom zboru kao „meštarske knjige i umijeća“. Kroz punih 16 godina, kako je član naše družbe, uvijek je bio dosele oduševljen Zmaj i vazda je na svakom koraku podupirao zmajski kulturni rad.

Svečara na ulazu u dvoranu dočekala su brojna braća sa svojim obiteljima uz pjevanje hrvatske himne. Na to je brat Vinagorski prof. S. Podhorski u glavnim crtama prikazao njegov 30-godišnji kulturni rad. Osvijetlio je njegova brojna književna djela, od kojih su neka, kao n. pr. „Mučenici“, dosele prevedena na slovenski, slovački i njemački jezik, a nedavno i na češki. Lijepo je istaknuo, da sva njegova literarna djela nalaze građu u hrvatskoj historiji, koju on znade vješto poetizirati, što mu je i hrvatska kritika priznala već u više navrata. Njegove historijske pripovijesti „Za Krst časni i slobodu zlatnu“, „Dolazak Hrvata“, „Izdajica“ nagrađene su natječajnim nagradama iz zaklade Dušana Kotura i Tome Gajdeka. Najveće i najuspjelije njegovo djelo je veliki historijski roman „Za sreću i slavu otadžbine“, u kojem je po priznanju kritike dostigao našega slavnog i neumrlog Augusta Šenou, koji mu je uzorom u njegovom književnom radu.

Književna djela brata Svetohelenskoga danas su sva već rasprodana i ne mogu se više dobiti. Narod ih još uvijek traži, te je vrlo zanimivo, da od hrvatskog književnog društva sv. Jeronima zahtjeva, da ih počne izdavati u drugom izdanju. To je najljepše priznanje našem zmajskom bratu za njegov uspješan literarni rad.

Za književni rad odlikovao ga papa Benedikt XV. godine 1919. zlatnim križem „Pro Ecclesia Pontifice“, a od mjerodavnih faktora priznat mu je zaslužni hrvatski prosvjetni rad. Umirovljen je prije reda.

Želimo mu od srca, da u svojoj mirovini poradi što više za čast svijetle hrvatske prošlosti i za korist hrvatskog naroda i naše zmajske družbe.

U znak priznanja sa strane našega bratstva predan mu je prekrasni srebrni lovor vijenac s posvetnim riječima.

Historičke gradjevine Zagreba: I. Dolac.

Predavanje sveuč. prof. dr. Petra Knola u B. H. Z, 8. IV. 1915.

Na zamolbu vel. meštre B. H. Z. održao je kr. sveuč. profesor umjetnosti presvj. g. Petar Knol predavanje u društvu B. H. Z. 8. IV. 1925. u 8 sati na večer. Predavanje je popraćeno skiop. projekcijama, vrlo uspjelih i karakterističkih slika zagrebačkoga Dolca. Projekcije je rukovodio g. dr. med. Stern.

Učeni predavač ponajprije je protumačio plan Kaptola i njegove okoline, i historičkim razlaganjem protumačio uvjete, pod kojima je Kaptol zasnovan, njegovu važnost u srednjem stoljeću i epohe njegovoga razvoja. Kao žasebnu cjelinu, u kojoj se u srednjem vijeku ističe crkva sv. Marije sa samostanom Cistercita pokraj nje, te sa svojim starim kanoničkim i drugim kurijama i kućama.

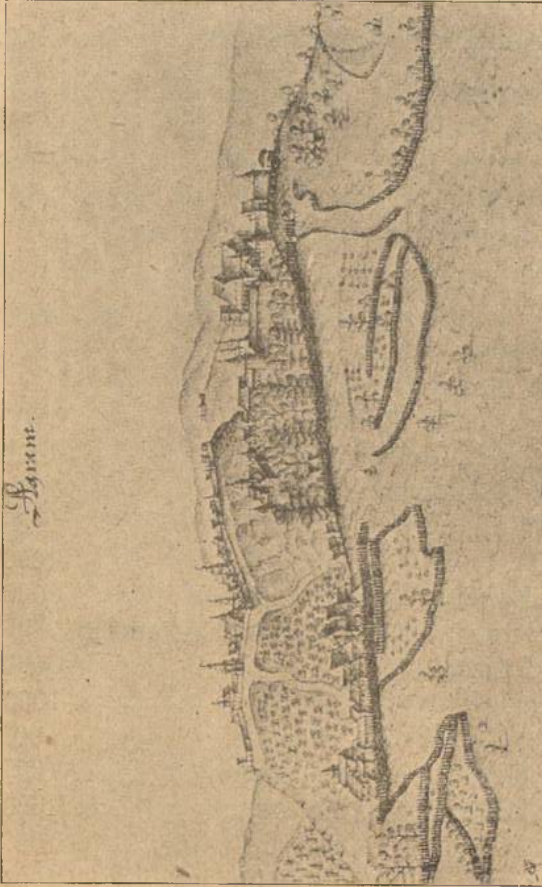
Najprije nas predavač postavlja pred pročelje crkve sv. Marije, koje je niklo na starom kaptolskom zidu i koje danas pruža prekrasan gradjevni motiv. Vodi nas uz kuće, koje opasuju vanjski kaptolski zid do Splavnice. Ističe okruglu kulu na čošku kaptol. zida, njezinu histor. i obrambenu nekoć važnost. Dojam je dubok — naročito s Jelačićevog trga. Bezprimjerna-slikovitost! Njezina patina čini ju još interesantnijom.

Dovodi nas preko stuba na Dolac. Nižu nam se pred očima kuće na Dolcu: nestala jur kuća, bivši župni dvor sv. Marije sa svojim odsječenim uglom, njezin miran izgled i tipičko razmjerje pojedinosti te gradjevine. Prikazuje nam usku nestalu uličicu prema malom portalu crkve sv. Marije, koji se vrlo ljupko dojmima gledaoca — kad je nestalo ulice — ne pruža više taj dojam.

I opet semora pomišljati, kako će se taj dojam moći uspostaviti

Dalje nam prikazuje pogled na porušeni dio Plemićeve kuće sa svojim širokim portalom. Kao da stojimo pred kakovim starim gradom! A pogled na dvorište te kuće, sa arkadama, kakove vidimo u Mokricama, Kerestincu itd. Pravi pravcati go-spodski dvor... da što zapušten.

Predavač tumači cjelokupnu sliku Dolca. Mali trg pred Plemićevom kućom (navodni Cistercitski samostan, dok su ostaci pravoga samostana vidljivi u kući Hackerovoj do crkve sv. Marije), pak dvorište Plemićeve kuće, čine dojam jedne prostrane kuće sa svojim dvoranama. Onaj mir, onaj intimitet Dolca nestao je... a na to mjesto ulazi novim tngom vreva, buka i žurba...

Zagreb u XVI. stoljeću. Donosimo sliku grada Zagreba u XVI. stoljeću, kao mali tumač k predavanju u B. H. Z.: „Histor. gradjevine Zagreba. I. Dolac.“ Na ovoj slici vidimo u sredini kao neku zasebnu partiju Kaptola naš Dolac s okruglom kulom na čošku, crkvom sv. Marije i ostalim utvrdama — desno Kaptola, lijevo varoši na „Griču“. I tu vidimo, da je Dolac zasebna cjelina Kaptola.

Na koncu je predavač istaknuo hvalevrijedno nastojanje i borbu B. H. Z., kojom htjedoše spasiti ovaj stari i zanimljivi dio hrvatskoga Zagreba.

B. H. Z. oduševljena i zadovoljna burno pozdraviše predavača, koji još neko vrijeme osta u njihovoj sredini, obrekavši nastaviti predavanja.

I ovdje izričemo hvalu našem odličnom predavaču.

Prinosi za Tomislavovu spomencrkvu u Duvnu.

Za temeljne kamene crkve, što ju hrvatski narod o 1000-godišnjici hrvatskoga kraljevstva gradi na Duvanjskom polju u Duvnu na spomen prvoga hrvatskoga kralja Tomislava, stigoše dosada na nas niže navedeni prinosi. Ovi su uloženi kod Hrv. Eskompt. banke u Zagrebu. Iznosi su u dinarima.

Temeljno kamenje darovaše za Duvanjsku spomencrkvu:

Općina sl. i kr. glavnog grada Zagreba	4000.—
Braća Hrvatskoga Zmaja	
Turopoljska plemenita općina	
Poglavarstvo općine Crikvenica	1000.—
Općina trgovišta Daruvar	1000.—
Obrtni Zbor u Zagrebu	2000.—
Grad Karlovac	1989.—
Grad Osijek	1000.—
Samostan „Nazaret“ kod Banja Luke	2000.—
Zemunski Hrvati po župnom uredu u Zemunu	2300.—
Župski ured Božava	1000.—
Grad Sušak	1000.—
Općinsko poglavarstvo u Glini	1000.—
Trgovačko-obrtnička komora, Zagreb	1000.—
Općinsko poglavarstvo, Gradište	1000.—
„ „ Oriovac	1000.—
„ „ Donji Miholjac	1000.—
Senjski odbor za 1000-god. Hrv. Kraljevstva	1000.—
Manji prinosi za gradnju:	
Općina Brodski Drenovac	240 50
Luka Žiljar, župnik, Novska	100.—
Tvornica pokućstva „Mundus“, Varaždin	500.—
Tekstilna industrija, Varaždin	300.—
Osnovna i viša škola u Jajcu	300.—

Grad Vinkovci

1000.—

21. VI. 1924. sabrano u žarama u Zagrebu 42.573.75

Tajnik i blag. za Duv. crkvu Z. Sveto-helenski.

Upravni odbor B. H. Z.

(Meštarski zbor.)

Priopćujemo ovdje današnji uprav. odbor B. H. Z. (meštarski zbor), uredjen po glav. skupštini g. 1921., a koji je krnj uslijed smrti meštra blagajnika Karla Šilhabla zm. Požeškoga i otstupa Zvonimira pl. Stauduara zm. Omiljskoga I. Ispražnjena mjesta popunit će se na ljetosnjoj glav. skupštini 18. odnosno 25. IV. o. g.

Vel. meštar: Emilij Laszowski, zm. Brloški.

Zamjenik: Dr. Velimir Deželić, zm. Klokočki.

Protonotar: Stjepan Širola, zm. Jadranski.

Zamjenik: Stjepan pl. Platzer, zm. Frundsberški.

Blagajnik: optiran Ivan Surma, zm. Velikotaborski.

Zamjenik: Dr. Dane Gruber, zm. Senjski.

Meštar knjiga i umijeća: Milutin Majer, zm. Sveto-helenski.

Zamjenik: Fran pl. Turković, zm. Grebengradski.

Meštar ekonom: nepopunjeno.

Zamjenik: Dr. Dragan Alković, zm. Vinkovački.

Meštar redatelj: Josip Hanuš, zm. Svemislički.

Zamjenik: Dr. Rudolf Horvat, zm. Koprivnički.

Meštar zabave: Gjuro Prejac, zm. Ratkajski.

Zamjenik: Rudolf pl. Matanić, zm. Gospićgradski.

Barjaktar: Dragan Mlinarić, zm. Popovturenski.

Zamjenik: Ivan Surma, zm. Velikotaborski.

Rav. aprovizacije: Dragan Mlinarić, zm. Popovturenski.

(Podvornik Ivan Žarković).

Braći Hrv. Zmaja na uvaženje!

Okružnica. Kako je svoj „Braći Hrv. Zmaja“ dobro poznato izdat će posebni odbor za proslavu tisućgodišnjice Hrv. Kraljevstva, pod mojom redakcijom, a uz suradnju prvih hrv. književnika i pisaca epohalno stručno-kritično djelo „Zasluzni

i znameniti Hrvati 925.—1924.“ Budući, da će se prema zaključku gornjeg odbora izdati samo onoliki broj knjiga, koliko bude unapred faktično isplaćenih, to ovime pozivam svu „Braću“, te jer je skrajne vrijeme za pretplatu, a koja žele knjigu imati, da se što prije najave. Kako će ovo djelo uz crkvu na Duvnu biti trajni i faktični spomen na tu veliku kulturnu i nacionalnu proslavu Hrvatskoga Naroda, to sam uvjeren, da se neće naći ni jedan od „Braće“, koji ne bi knjigu pretplatio, tim više, što mi uspjelo kod odbora izraditi, da „Braća“ knjigu naplaćuju mjesto Din. 300— uz popusnu cijenu od Din. 275— koji plate knjigu u gotovom, a za one, koji žele na otplatu umjesto Din. 400— uz cijenu od Din. 350—, ali takovi pretplatnici imaju kod predbilježbe uplatiti Din. 100—, dočim preostatak u tri dalnja obroka do konca lipnja o. g. po želji. Novac mogu „Braća“ predati meni na tjednim društvenim sastancima, nakon čega će primiti originalne potvrde o uplati. Bratski pozdrav!

Zagreb, 26. III. 1825.

Vel. meštar: Z. Brloški.

NB. Na ovom djelu medju priznatim autorima saradjuju naša braća: dr. F. Bučar, dr. P. Karlič, dr. V. Deželić, dr. D. Gruber, Stj. Širola, dr. Z. Bjelovučić, Vj. Noršić Lj. Maštrović, dr. A. Cividini, E. Laszowski, M. Lovrenčević, M. Breyer, Stj. Platzer, Stj. Savić-Nosan, M. Krasović, dr. R. Horvat, Antonija Kassović-Cvijić, a znatno pomaže svojim velikim znanjem prof. dr. Vj. Klaić.

O kružnica. Dragi brate! Uprava lista „Vijenca“ zamolila nas je, da njihov list preporučimo našim članovima. Mi se tom pozivu rado odazivljemo već iz loga razloga, što je to jedini hrvatski zabavni i poučni list, pa pozivljemo svu našu braću, da se na nj pretplate. O broju pretplatnika ovisi mogućnost izlaženja toga jedinoga hrvatskoga lista, pa treba da i mi za njegovo osiguranje žrtvujemo bar toliko, da se na list pretplatimo. List izlazi dva puta mjesečno u vrlo ukusnoj opremi, a cijena mu je mjesečno Din. 20—. Pripominjem, da je uprava obećala od svakoga našega člana, koji bi se na list pretplatio, dati „Braći Hrv. Zmaja“ Din. 40—, koji će prinos našoj blagajni dobro doći. Nadam se, da će se braća u velikom broju odazvati ovome pozivu i da će na taj način pomoći hrvatskoj stvari, a uz to i doprinjeti i neki oboj našem društvu. Uz bratski ozdrav
brat veliki meštar: Z. Brloški.

P. S. Vanjski članovi neka list naruče direktno kod uprave „Vijenac“, Zagreb, Medulićeva ul. 30.

Najnovija knjiž. izdanja B. H. Z.

XXXVII. sveska. „Povijest Istre“.

Napisao dr. Dane Gruber, i „Narodni preporod u Istri.“ Napisao profesor Vjekoslav Spinčić, Zagreb 1924. godine. Djelo je posvećeno Istri i Istarskim Hrvatima o tisućgodišnjici hrvatskog kraljevstva. Prvi pisac razlaže u „Predgovoru“, kako su se i Talijani i Nijemci znatno bavili povješću Istre, dok se je na hrvatskoj strani zanemarivalo ispitivanje istarske prošlosti; zato se on prihvatio posla i mnogo godina proučavao izvore i literaturu o povijesti Istre, i tako obradio velik dio te povijesti sa navodom izvora i ostaloga kritičkoga aparata. Nu kako mu kraj današnjih tiskovnih i nakladnih prilika nije moguće ovo veće znanstveno djelo izdati, spremio je on ovo kraće izdanje (bez navoda izvora), ali koje se ipak osniva na izvorima i na kritičnom istraživanju. U predgovoru nabraja pisac literaturu i izvore, na kojima je izradjena sama povijest.

Povijesno razlaganje razdijeljeno je u ovih osam odsjeka: 1. Istra u davnini i za Rimljana, 2. Istra u herulskoj, gotskoj i bizantinskoj vlasti. 3. Nutarnje prilike Istre za bizantinskoga vladanja, 4. Istra u franačko-italskoj vlasti, 5. Istra u njemačko-italskoj vlasti 6. Nutarnje prilike Istre za njemačko-italske vlasti, 7. Istra pod pretežnom vlasti akvilejskih patrijarha, i 8. Istra u vlasti Mlečana i Habsburgovaca. Pisac tu potanko i razgovjetno i jasno opisuje razne dogodjaje i prilike Istre od najstarijega doba pa sve do Rapallskoga ugovora, koje će jamačno zanimati svakoga Hrvata jer se tiče prošlosti i sudbine njegova roda.

Jednako će zanimati našu javnost i razlaganje prof. Vjekoslava Spinčića „O razvitku narodnoga preporoda u Istri“, kod kojega je i sam pisac sudjelovao. On nam tu navodi sve znatnije zaslužne muževe Istarske, koji su gotovo cijeloga svoga života radili na polju kulturno-narodnoga osvješćivanja hrvatskoga naroda u Istri osnivanjem škola, čitaonica, gospodarskih i novčanih društvi i. t. d., pa javnim djelovanjem u općinama na skupštinama te u zemaljskom i državnom saboru. Taj rad bio je zamjeran i uspješan, probudio je u hrvatskom i slovenskom narodu živu narodnu svijest, tako da će oni moći odoljeti sadašnjem nasilnom odnarodjivanju od strane današnjih njihovih gospodara, pa će konačno moći jednom dočekati bolje i sretnije dane.

Na kraju je cijeloga djela „Kazalo“, opširan pregled sadržaja, i ispravci tiskarskih pogriješaka. Pridodana je još i karta Istre, da se može na njoj pratiti razvoj samih povjesnih događaja. Držimo da neće biti Hrvata koji si nebi nabavio ovo za Hrvate važno i potrebno djelo. Kako je ovo izašlo veće nego li se je prvobitno mislilo, morala mu se je i cijena povisiti za knjižare od 40 na 50 dinara, a kod nas na 40. D.

Na koncu neka bude spomenuto, da je prof. Vjekoslav Spinčić napisao „Crtice iz hrvatske književne kulture Istre“, koje će takodjer „Braća hrvatskoga zmaja“ izdati čim ovo sadanje djelo u Istri naidje na povoljan odziv u općinstvu.

XXXVII. Sveska: A. Kassowitz-Cvijić: „Sličice o Zajcu“ 48 str., sa slikom Zajčevom. Autorica svojim poznatim ljupkim stilom prikazuje u toj knjizi život i rad našeg velikog hrvat. skladatelja. Kritika se o toj knjizi najljepše izrazila. Cijena 10 Din. za B. H. Z.

XXXVIII. sveska: „Grobovi otaca“, napisao Ć. M. Iveković, Zagreb 1924. 29 str., 26 ilustracija. Naš ugledni učenjak i brat zm. Vranski prikazuje nam u toj maloj, ali sadržinom velikoj knjižici 41-godišnji rad „Hrvat. starinarskoga društva“ u Kninu, sve njegove borbe i muke, u kojima je bez potpore i reklame polučilo veliki uspjeh i narodno priznanje. Prikazuje nam u slici tečevine, koje nam otkrivaju visoku sredovječnu kulturu Hrvata. Iz grobova otaca niču opet velike uspomene na hrvatsku prošlost. Vidimo tu jednu specijalnu hrvatsku kulturu, na diku stare kulture čitave Evrope. Na žalost su dva šljema, koje je svojim rukama iz zemlje na Vrhcu Vida u Dalmaciji izvadio naš autor, prešla u bečki dvorski muzej... gdje ih označiše kao šljemove germanskih predja, a doista su to šljemovi starih naših Neretvana. Ilustracije su knjige originalne i nigdje još publicirane. Knjiga stoji za B. H. Z. 10 D. Inače nečlanovi 15 D., u knjižarama 20 D.

Književna izdanja „Braće hrv. Zmaja“

Cijene za zmajeve članove.

- I. Deželić Velimir dr. Dva brata Ivan i Ljudevit Tomšić D 5.—
- II. Laszowski Emilij v. m. Zmaj, družba kralja Sigismunda Rasprodano
- III. Kukuljević-Sakcinski Božidar. Mladost Ivana pl. Kukuljevića-Sakcinskog D 3.—

IV. Barle Janko. Slika sv. Kümmeinisse u kapeli u Velikoj Mlaci	D 2—
V. Širola Stjepan. Zmaj kućni (<i>Draco domesticus</i>).	D 3—
VI. Širola Stjepan. Slovenac i Hrvat	Rasprodano
VII. Deželić Velimir dr. i Laszowski Emilij. Kostić Petra Zrinskoga i Franje K. Frankopana	Rasprodano
VIII. Širola Stjepan. Stoosova slava	D 3—
IX. Deželić Velimir, dr. O evoluciji modernih knjižnica	D 3—
X. Širola Stjepan. Družba „Braće hrvatskog Zmaja“	D 2—
XI. Bojničić Kninski Ivan dr. O plemstvu	„ 2—
XII. Laszovski Emilij v. m. Matija Vlacić Franković	Rasprodano
XIII. Kučera Oton dr. Četiri nebeske zemlje	Rasprodano
XIV. Širola Stepan. Dvije hrvatske kulturne slave	D 4—
XV. Širola Stjepan. Naš kulturni rad	„ 2—
XVI. Deželić Velimir dr. Julije Slowacki	„ 3—
XVII. Širola Stjepan. Gajev spomenar	„ 3—
XVIII. Horvat Rudolf dr. Kako je Koloman došao na hrvatsko prijestolje?	D 3—
XIX. Francev dr. Ferdo Rusan	„ 5—
XX. Širola Stjepan. Kulturno slavlje u Požegi	D 4—
XXI. Deželić Velimir dr. Dr. August Harambašić	D 5—
XXII. Deželić Velimir dr. Zmajevi u pjesmi i priči	D 5—
XXIII. Brusina Branimir. Andrija Fijan	„ 4—
XXIV. Deželić Velimir dr. Život Emilija Laszowskoga	„ 4—
XXV. Horvat Rudolf dr. Životopis dra. Velimira Deželića	D 4—
XXVI. Gaj Svetoslav. „Braća hrv. Zmaja“. Osvrt na društveni rad	D 3—
XXVII. Rudolf Strohal. Hrvatska glagolska	„ 3—
XXVIII. E. Laszowski i Vel. Deželić. Pomišljanje Petra Zrinskoga i krsto Frankopana	D 4—
XXIX. E. Laszowski. Drežnik	„ 4—
XXX. B. H. Z. Sjeni Zajčevoj	„ 2—

XXXI. Junjarni kalendar za 1916. skronikom i šematizmom	D 10.—
XXXII. Zm. T o m a š i ć k i. Vojskovodja Boroević	„ 2.—
XXXIII. E. Laszowski: Iz prošlosti Vrbovca	„ 6.—
XXXIV. E. Laszowski: Rakovica	„ 5.—
XXXV. Dr. V. Deželić: Znameniti Jastrebarčani	„ 3.—
XXXVI. Dr. Dane Gruber: Povijest Istre	„ 40.—
XXXVII. A. Kassowitz-Cvijić: Sličice o Zajcu	„ 10.—
XXXVIII. Č Iveković: Grobovi otaca.	„ 10.—
Osim ovih knjiga ima društvo u zalihi:	
E. Laszowski: Povijest Desinca-Prhoća	D 5.—
E. Laszowski: Matica plemstva županije virovit., požeške i srijemske	D 10.—
N. pl. Tomašić: Fundamente des Kroat. Staats- rechts (prijevod dr. I. pl. Bojničića)	D 100.—